

יד
מהר"י

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

קרח
תמוז התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

שלושה-ארבעה פירושים מדוע דברי נביאים נקראים 'דברי קבלה', ותיקון דברים לגבי מה שהבאנו בעבר בשם השיטה מקובצת.

האם גם דברי ה'כתובים', הם נחשבים דברי קבלה?

תשובות לטענות הרה"ג אהרן גבאי הי"ו בעניין ריוח פרשיות 'כל חלב' ו'המקריב', וכתר ארם צובא המפורסם כיום שהוגה ע"י בן אשר.

דוגמאות לגירסאות טובות בכת"י הרמב"ם, אשר משום מה לא הובאו ברמב"ם שבהוצאת הרש"ב פרנקל.

ביאור מדוע ישנה צפיפות בכתובת חמשת השורות שאחרי שירת האזינו, ובעניין השאלה האם מותר לכתוב תיבות או פסוק שלם שהושמטו בס"ת, בין דף לדף.

בעניין האפשרות כעת להשיג ביצי בת יענה, לתלייה בבתי כנסיות, כמנהג אבותינו נע"ג. בשבח החוברת החדשה 'יסוד הבית', הלכות והנהגות בין איש ואשתו.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 746

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי רבי יעקב זאב בן יוסף שיחי, מארצות הברית. לזיווג הגון לילדיו שיחי. לבנו ירוחם פישל, ובנותיו חיה שרה, רחל, וריזל. ולהצלחה בכל העניינים. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי אברהם דוד בן אליהו יחזקאל דוב הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

להצלחת התורם בעילום שם, ספרים לביהמ"ד פעולת צדיק, לע"נ אביו רחמים בן יעקב ולהצלחת הילד אליה בן עמיאל שיוזכה להיות ת"ח ויראדשמים.

אלו התורמים יעמדו לברכה על תרומתם בעין יפה לצורך הכנסת כלה לבת ת"ח, שהזכרנו בסוף שיעור בהעלתך. להצלחת רבי משה בן יהושע וזיווג הגון לבנותיו צופיה ובתיה. ולהצלחת רבי אברהם בן שמואל. ולהצלחת רבי צדוק בן משה. יצ"ו.

וכן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב בועז דחבש הי"ו מעיר פתח תקוה (עורך ומ"ל תיקון קוראים וסופרים יכין ובעוז) וירבו כמותו בישראל, שהתנדב למוסדות פעולת צדיק, להצלחתו ברוחניות ובגשמיות. וכן לזיווג הגון לבניו אופיר ואוהד הי"ו, ובריאות והצלחה לבנו אביגדור הי"ו.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והצריכים זיווג ישלח להם המקום ב"ה זיווג הגון משורש נשמתם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

שלשה-ארבעה פירושים מדוע דברי נביאים נקראים 'דברי קבלה', ותיקון דברים לגבי מה שהבאנו בעבר בשם השיטה מקובצת.

דיברנו בס"ד לפני כמה שיעורים [מוצש"ק בהר], לגבי המושג 'דברי קבלה', כי דברי הנביאים נקראים דברי קבלה.

המקור לכך, הוא במסכת בבא קמא [דף ב' ע"ב] בזה"ל, תנו רבנן, שלושה אבות נאמרו בשור. הקרן, והשן, והרגל. קרן, מנלן? דת"ר [שמות כ"א, כ"ח] וְכִי יִגַּח, אִין נְגִיחָה אֵלָא בַקְרָן, שְנֵאמַר [מלכים א' כ"ב, י"א] וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן פְּנַעְנָה קְרָנִי בְרוּל. וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְיָ, בְּאֵלֶּה תִּנְגַּח אֶת אֲרָם עַד פְּלֹתָם. מִנִּין לָנוּ, שִׁנְגִיחָה' הִיא רַק בַּקְרָן? הֲרִי יִשְׁנֶה נִפְקָא מִינָהּ, יִשְׁנֵם חִילוּקֵי דִינִים בֵּין קְרָן שֶׁן וְרַגְלָא. מִנִּין שִׁנְגִיחָה זֶה בַּקְרָנִים, וְלֹא בַרְגִּלִים אוּ בַגּוּף? מִבִּיָּאָה הַגְמֵרָא רֵאִיָּה מִן הַפְּסוּק בַּסֵּפֶר מַלְכִים, כִּי נִבְיָא הַשְּׁקֵר הַזֶּה – צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעְנָה – עָשָׂה לוֹ קְרָנִי בְרוּל, בַּתוֹרַת לְהַמְחִישׁ אֶת הַדְּבָר, 'בְּאֵלֶּה תִּנְגַּח אֶת אֲרָם עַד כְּלוֹתָם'. רואים, כי הנגיחה היא בקרניים.

ואומר – ראייה נוספת, מפסוק מן התורה – [דברים ל"ג, י"ז] בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקְרָנֵי רֵאִם קְרָנֵיו, בָּהֶם עֲמִים יִנְגַּח. בקרניים, הוא ינגח את העמים.

מאי ואומר? למה צריך להביא ראייה נוספת?

וכי תימא, דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. ת"ש, בכור שורו הדר לו. אומר רש"י, מה הפירוש 'דברי קבלה'? נביאים וכתובים.

בשיטה מקובצת [שם], הביא בשם תלמיד רבינו פרץ בזה"ל, 'דברי תורה מדברי קבלה', דברי נביאות – אינני יודע האם הדבר מדויק, שמא צ"ל דברי 'נביאים' – קרי להו דברי קבלה, על שם שהנביאים קובלים וצועקים על צרות הנראות להם בחזון. כדמתרגמינן אַם צָעַק וְצָעַק אֵלֵי [שמות כ"ב, כ"ב], אַם מְקַבֵּל (יקביל) [יקבל].

אולי לפי דבריו – לפי הפירוש הזה – זה לא דברי 'קבלה', אלא 'קבלה'. כמו אדם שהוא קובל, צועק. על מה הנביאים צועקים? הם רואים את הצרות של עם ישראל, הקב"ה מראה להם זאת בחזון, כיון שבעוה"ר עברו אז ישראל על כל התורה, אפילו על עשרת הדיברות, השם ירחם. ובסופו של דבר בא החרבן, כי לא הקשיבו לתוכחות של הנביאים. על כך הם צועקים. משמע, שכואב להם. הם מתנבאים לעם ישראל, מוכיחים אותם, אבל הם לא שמחים לעשות זאת. אלא מפני שהקב"ה מצוה אותם. והם צועקים על הצרות הללו. הם 'קובלים'.

אם אתם זוכרים, דיברתי על כך בזמנו, אמרתי זאת מתוך הזכרון, ולא דייקתי. אני אמרתי בשם השיטה מקובצת, כי הנביאים קובלים על ישראל. דהיינו, שבתוכחתם הם מתלוננים ומתרעמים וצועקים על עם ישראל. אולם כאשר פתחתי את הספר בפנים, ראיתי כי צריכים לתקן זאת. בשביל כך אני מביא זאת, לתקן את מה שאמרנו אז, כי זה לא שהם קובלים כנגד עם ישראל, אלא ההיפך, הם קובלים על הצרות של עם ישראל.

אמנם אינני יודע, למה הוא מפרש כך. לכאורה, יותר טוב להגיד כפי שאני אומר, שהנביאים צועקים מתלוננים על ישראל. אינני יודע למה הוא לא פירש ככה. בכל אופן זה מה שכתוב.

גם אני הקטן כתבתי כך לפני שנים רבות בפתח האוצר על ספר אוצרות תימן סימן ט"ז אות נ"ב בזה"ל, מצאתי כתוב שלכן נקראו ספרי הנביאים קבלה, כי הם קובלים על עם ישראל על עוונותיהם ע"כ. וכתבתי בלשון מצאתי כתוב, כנראה מפני שלא זכרתי אז היכן ראיתי זאת. ואם כן יתכן שגם אני ראיתי כך בשיטה מקובצת, וטעיתי. או שמא אכן ראיתי כך באיזה ספר, אלא שכעת חיפשתי ולא מצאתי כזאת בשום ספר. איתמר.

וכן הוא אומר, מִשָּׂא דְבַר יְיָ [אֵל יִשְׂרָאֵל] בְּיַד מְלָאכֵי [מלאכי א', א'].

משום מה, השיטה מקובצת – רבינו פרץ – הביא רק את הפסוק שבספר ישעיה, אולם לכאורה היה צריך להביא ראיה לגבי כל הנביאים, כי דברי כל הנביאים הם נחשבים דברי קבלה. אבל עכ"פ לפי מה שכתוב במדרש, הדבר מובן, כי זה לא דוקא ישעיה.

הוא מביא בסוף את ישעיה, כדלקמן. אבל מתחיל עם 'ביד מלאכי'. הנביא מלאכי, הוא אחרון הנביאים. ויש אומרים, שמלאכי זהו עזרא. בגמ' מסכת מגילה [דף ט"ז ע"א], ישנן חילוקי דעות. אבל בכל אופן, חגי זכריה ומלאכי, הם סוף הנביאים. זהו דבר ברור.

אומר היפה תואר, כי אם כן, קל וחומר לגבי כל הנביאים שלפניו. כעת הדבר מובן, זה מחזק את מה שהוא – רבי פרץ – מסביר, רק שהוא קיצר. אם הנביא האחרון, נתקבל מהר סיני, ק"ו כל אלה שלפניו כן. הוא מדייק זאת מן המלים, 'ביד' מלאכי. מה הפירוש, 'ביד'?

על מלאכי לא נאמר, אלא ביד מלאכי. ללמדך, שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני.

וכן ישעיה אומר, קָרְבוּ אֵלַי שְׁמְעוּ זֹאת, לֹא מֵרֹאשׁ בְּסֵתֶר דְּבַרְתִּי, מַעַת הָיִיתָה שָׁם אָנִי, וְעַתָּה אֲדַנִּי יְיָ שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ. [ישעיה מ"ח, ט"ז]. אני בעצם כבר קיבלתי את הנבואה בהר סיני, אבל בפועל אני מתנבא כעת.

אמר ישעיה, משעה שניתנה התורה, קיבלתי הנבואה הזו. הוי אומר, מעת היות התורה שם אני, אלא וְעַתָּה אֲדַנִּי יְיָ שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ, שעד עכשו לא ניתנה לי רשות להתנבאות.

מוסיף המדרש, ולא הנביאים בלבד, אלא אף כל החכמים שהיו ושעתידין להיות, שנאמר, אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דָּבַר יְיָ אֵל כָּל קְהָלְכֶם [דברים ה', י"ט].

כל חלק של התורה, נתקבל בהר סיני. ידוע מה שכתוב כי כל חידושי התורה שחכמי ישראל אומרים, כולם קיבלו זאת – חלקם – מהר סיני. שורש הדבר כתוב – נרמז בפסוקים האלה.

העניין מובא בספרים רבים, כגון בהגדות ספר זיקוקין דנורא, בשם תלמיד רבינו האר"י זיע"א, שכל הנשמות היו בהר סיני, ונגזר עליהם, זה יחדש

*

הוא מוסיף עוד פירוש בזה"ל, ויש מפרש, 'קבלה', שכולם קיבלו נבואותם ממש רבינו ע"ה.

דברי נביאים הם דברי קבלה, כיון שהנבואה בעצם התחילה מאז משה רבינו. כבר מאז, הם קיבלו את הנבואה. בפועל, כל נביא נתנבא בדורו, אבל בעצם הדבר התחיל ממש רבינו, מהר סיני.

והוא מביא לראיה פסוק, וכן אמר ישעיה [מ"ח, ט"ז], קָרְבוּ אֵלַי שְׁמְעוּ זֹאת, לֹא מֵרֹאשׁ בְּסֵתֶר דְּבַרְתִּי, מַעַת הָיִיתָה שָׁם אָנִי, וְעַתָּה אֲדַנִּי יְיָ שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ. ע"כ לשון תלמיד ה"ר פרץ.

לפי הפירוש הזה, בודאי צ"ל 'קבלה', כמקובל. כי הם קיבלו את נבואתם.

המקור לכך, במדרש תנחומא בפרשת יתרו. גם רש"י בספר ישעיה, על הפסוק הנז"ל, הביא זאת בשם אגדת רבי תנחומא. ובעצם הדבר כבר כתוב בשמות רבה, מאמר חשוב ויסודי בקשר למה שהיה במעמד הר סיני.

בתנחומא בפרשת יתרו [אות י"א] מובא כך, וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, אנכי י"י. אמר רבי יצחק, אף מה שהנביאים עתידין להתנבאות, כלם קיבלו מהר סיני.

אל תחשוב, כי רק מה שכתוב בעשרת הדיברות, נאמר שם. אלא יש עוד, 'את כל הדברים', בשביל כך בא הריבוי 'כל'. וכן 'לאמר', הרי 'לאמר' היינו לומר לאחרים, וכאן לא מתאים להגיד לאחרים, שהרי כל ישראל נמצא שם. אלא מאן, אלו אמירות נוספות. בפסוק הזה נרמז, הנבואות שלעתיד, כי גם הם נתקבלו מהר סיני.

מניין? דכתיב, כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֹוּ פִּה עַמְּנוּ עִמָּד הַיּוֹם [דברים כ"ט, י"ד], הרי מי שנברא כבר. ישנו, מי שהוא בעולם. וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ, הרי מי שעתידי להבראות ואיננו. עַמְּנוּ הַיּוֹם, עַמְּנוּ עוֹמֵד אִין כְּתִיב כֵּן, אלא עַמְּנוּ הַיּוֹם. לא רק כל האנשים מעם ישראל אשר נמצאים פה, במעמד הר סיני. אלא גם אפילו 'את אשר איננו פה עַמְּנוּ הַיּוֹם'.

אלו הנפשות שעתידין להבראות, שלא נאמר בהן עמידה, שאף הן היו בכלל. זהו מה שאומרים תמיד, 'מה שקיבלה נשמתו מהר סיני'. גם אלו אשר יבראו לעתיד לבוא, הם כבר שמעו בעצם את הכל בהר סיני.

דבר פלוני, וזה דבר פלוני. ודוקא על ידו יתחדש הדבר, ולא ע"י איש אחר, כי זהו ניצוץ נשמתו יעו"ש, ובס' פאר והדר (תפילין) דף מ"ט ד"ה והנה. יש לנו כאן בנתיים שני פירושים, מה הכוונה 'דברי קבלה'. או לשון צעקה, קבילה. או שקיבלו את נבואתם מהר סיני. ולפי זה, גם הכתובים, שהם לא נבואה, אלא דרגא פחות, רוח הקודש, א"כ לכאורה אם נרצה לפרש ברש"י את מה שהוא אומר, נצטרך להגיד כי גם זה, אפילו שזה רוח הקודש, כי אמרנו הרי שאפילו מה שחכמים אומרים נכלל בכך, ק"ו שגם זה נכלל.

האם גם דברי ה'כתובים', הם נחשבים דברי קבלה?

אבל לכאורה, בתנא דבי אליהו רבה [פרק י"ח], לא משמע כך.

כתוב שם במאמר, שהקב"ה אוהב את עם ישראל בלי הפסק במשך כל הדורות. ברוך המקום ברוך הוא, שרחמיו הם מרובין על ישראל לעולם. אע"פ שסרחו במעשיהם לפני הקב"ה, והקב"ה כועס עליהם, אעפ"כ רחמים שלו עליהם בכל יום תמיד. שנאמר [תהלים פ"ט, ב'] חסדי יי' עולם אשירה, לדר ודר אודיע אמונתך בפני דוד המלך אומר, כי החסד של הקב"ה, הוא בכל הדורות, בלי הפסקה. וכן הוא מפורש בקבלה, ע"י ישעיהו הנביא [ישעיהו מ"ג, כ"א] עם זו יצרת לי, תהלת יספרו וגו'. אנחנו נשארים עם של הקב"ה. אפי' שלא עושים את רצונו, הקב"ה לא עוזב אותנו, הקב"ה ימחול על חטאינו.

ואומר [ישעיהו ס"ג, ז' ט'] חסדי יי' אפיר תהלת יי', פעל פל אשר גמלנו יי', ורב טוב לבית ישראל, אשר גמלם פרחמיו וכרב חסדיו וגו'. בכל צרתם לא [לו] צר, ומלאך פניו הושיעם, באהבתו וגו'.

כשמדייקים בלשון התנא דבי אליהו, רואים כי בהתחלה הוא מביא פסוק מספר תהלים, שנאמר חסדי יי' עולם אשירה, ואח"כ הוא כותב, 'וכן הוא מפורש בקבלה'. משמע כי מה שהביא לפני כן – מספר תהלים – הוא אינו נחשב 'קבלה'. לומד מכך בעל משפט וצדקה, כי רק הנביאים זה 'קבלה', אולם הכתובים לא. כי אחרת, היה צריך לכתוב זאת כבר לפני כן, על הפסוק מתהלים.

כך מובא שם ב'מקורות וצינונים' [אות ח'], על ספר תנא דברי אליהו רבה, שבהוצאת אור לישרים – נהריה, כתב במשפט וצדקה [אות ב'], שרק דברי הנביאים הם 'דברי קבלה', ולא ספרי הכתובים.

ובתחילה הביא המדרש פסוק מספר תהלים שהוא מן הכתובים, מפני שהוא מדבר בדרך כלל. ולאחריו הביא מספר ישעיה שהוא מן הנביאים, שבו מפורט העניין יותר וכדלהלן. וזהו מה שאמר המדרש, וכן הוא 'מפורש' בקבלה.

ובטעם שנקראו 'דברי קבלה' – אם תשאל, א"כ למה זה נקרא 'דברי קבלה'? – כתב לבאר ע"פ מה שאמרו [מגילה דף יד.], כי מ"ח נביאים וז' נביאות עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו כלום על מה שכתוב בתורה.

דהיינו, לפעמים ישנם דברים בנביאים, אשר אינם כתובים במפורש בתורה, אבל בעצם הם מפרשים את התורה. למשל, בספר ישעיה כתוב את עניין של כבוד ועונג שבת, וקראת לשבת ענג, לקדוש יי' מכבוד, וכבודתו מעשות דרכיך וגו' [ישעיהו נ"ח, י"ג]. הדבר הזה אינו כתוב בתורה. וישנם כאלה הסוברים אפילו, שזהו חיוב מדאורייתא. אולם גם אם נגיד שלא, כפי הפשטות – החת"ס דן בכך – אבל בכל אופן, הנביאים אמרו את מה שהיה מקובל בידם במסורת. וישנם עוד הרבה דברים כאלה. הנביאים, זה 'קבלה'. מה שהם אומרים, הם לא מחדשים, אלא אומרים דברים שכבר קיבלו מהר סיני.

אבל הכתובים, אינם נקראים 'דברי קבלה', כי זאת דרגא יותר פחותה מן הנבואה. לכן לא צריך להגיד את זה, כי בודאי שזה לא נקרא דברי קבלה.

ולפי זה ביאר, שלכן נקראו דברי הנבואה דברי קבלה, לומר שאין בהם אלא מה שקיבל משה מסיני. אבל בכתובים, שנאמרו ברוח הקודש בדרגא פחותה מן הנבואה, אין צריך לומר שלא באו לחדש יותר ממה שכתוב בתורה, ולכן אינם בכלל דברי קבלה.

אולם הם – המוציאים לאור – מעירים על כך שם בזה"ל, אך ברש"י [ב"ק דף ב: ד"ה דברי] כתב, שגם הכתובים נקראים דברי קבלה, וכן מצאנו במדרש לעיל [פ"א סוף ד"ה ימים] ולהלן [ד"ה לפיכך וברי' פ"ל], שספר תהלים בכלל 'דברי קבלה'.

א"כ ישנה סתירה, בתנא דבי אליהו רבה עצמו. פה מדויק, כי רק הנביאים נקרא 'דברי קבלה', ובמקומות אחרים כתוב אחרת. אולי זאת לא ממש סתירה גמורה, כי הכוונה היא שזה פשיטא, אבל סוף סוף זה נכון.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אשר אחד. רק כוונתו להגיד, כי לא זה מה שהרמב"ם נתכוון עליו. הוא היה צריך לכתוב, 'כתר אחר של בן אשר'. כפי שאנחנו אומרים, שיש לו כתר נוסף, כעין מהדורא בתרא.

הוא כותב, שאמרנו שלוש עשרה הוכחות. אולם זה היה נכון אז, כי בנתיים היגענו כבר ב"ה לעשרים ושש הוכחות. ובעזרת ה' עוד נסיף עליהן.

אקרא בפניכם ב'ראשי פרקים' את טענותיו, והעורך ידפיס זאת בשלימות, למי שירצה ללמוד זאת בהרחבה, כי אי אפשר במסגרת השיעור לרבים, להיכנס לכל פרט ופרט.

וזה"ל במכתבו, ולענ"ד חמשה מתוכם שאלות ששאלו חכמים שונים, ובטעות יסודם.

הטענה השלישית למה אין תיקונים בפרשיות בכתר, טענה בדויה היא שהרי אין לפנינו את רוב הכתר על התורה, ולא מצאנו שהרמב"ם סמך בפרשיות על הכתר בנביאים וכתובים. ויותר מזה כפי שטען הרב עדס במכתבו, שמהחוצף שטען את הטענה, בא להסיק מזה שפרשיות הכתר לא הוגהו כלל על ידי בן אשר והם מוטעים בהרבה מקומות. אבל לפי דעת כת"ר שמודה שהפרשיות של הרמב"ם הם מדויקות ונכונות, וא"כ הכתר שלפנינו הוא מדויק בפרשיות בתכלית הדיוק, שהרי אין בינו לבין רשימת הרמב"ם אלא שלש פרשיות בלבד, ובהם מסייעים לכתר דידן כל הספרים, וא"כ ודאי אין זו טעות, אלא לכל הפחות "משנה ראשונה של בן אשר", וא"כ יוצא שלפי דעת כת"ר אין שום טעויות בפרשיות התורה כולה בכתר דידן. וא"כ מה הטענה למה אין תיקונים ומחיקות, ומה לעשות שאין טעות? וכי בן אשר ימחק בכח פרשה נכונה.

הדבר קשור בעצם אל העניין שדיברנו מקודם, לגבי השאלה האם גם הכתובים נחשבים דברי קבלה? אמרנו בזמנו, כי הסיבה שבנביאים וכתובים – לפי התיגאן – רוב הפרשיות הן סתומות, מפני שפרשה סתומה מורה על דינים, והדבר יותר מסוכן, שהשטן לא יכנס דרכן לקטרג. הסברנו בס"ד בהרחבה את העניין הזה. זהו הקשר, אל העניין שלנו.

אבל עכשיו הוא בא וטוען, כי יוצא שאין טעויות בכתר. אולי הדבר נכון, מבחינה מסויימת, כי סוף סוף ישנן חילוקי דעות, י"א כך וי"א כך. אבל

בכל אופן, יש לנו שלושה פירושים. ולפי דברינו, אולי היינו מוסיפים עוד פירוש, אבל בעצם זהו פירוש על מה הולך ה'קובלים'? האם על הצרות, או על עם ישראל? אלו שלשה-ארבעה פירושים, למושג הזה. ועכ"פ תיקננו את מה שדיברנו בעבר, בשם השיטה מקובצת, כי צריך היה יותר לדייק, כפי שאמרנו.

תשובות לטענות הרה"ג אהרן גבאי הי"ו בעניין ריוח פרשיות 'כל חלב' ו'המקריב', וכתר ארם צובא המפורסם כיום שהוגה ע"י בן אשר.

בעת לגבי המכתב של ידידנו הרה"ג אהרן גבאי הי"ו, אשר כתב אלי כבר לפני זמן רב בזה"ל, יום שני פרשת בהר תשפ"ד.

נקצר ולא נחזור, על מה שנכלל כבר בתשובתנו לידידנו הר"י עדס.

לכבוד מורי ורבי הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א. אחר עתירת שלומו וכבוד תורתו.

התבקשתי על ידי ידידי הרב עמנואל מולקנדוב, לכתוב מה שיש בליבי בענין פרשיות כל חלב והמקריב, והארורים שבפרשת כי תבוא וכו'. וזאת מחמת שהייתי בזה שר המס'כים, על פסקו בספרו תורת הקדמונים חלק ג' בהערה.

והאמת שאין עיתותי בידי להאריך כדבעי, ואני טרוד מאד לגמור את הכנת ספרי י"ב שערי התפילה לדפוס. אבל מחמת אהבת הרב מולקנדוב, וכן מחמת שכבר דיברתי עם כת"ר באריכות על כך בטלפון ביום שישי האחרון, והבנתי מכת"ר שלאחר שכת"ר ייצא מהנושא יהיה קשה לו לחזור לעניין. לכן התאמצתי לכתוב כאן לכת"ר בקצרה הנראה לענ"ד (ונעזרתי קצת בתגובה הארוכה של הרב יהודה עדס ששלח לכת"ר).

אקדים שראיתי את כל דברי כת"ר בשיעורו השבועי בהילולת מהרי"ן ה-219, וכן רוב דברי כת"ר בשיעור השבועי פרשת קדושים (לפניי יש את עמודים 15-7). אך לא ראיתי ולא שמעתי דברי כת"ר בפרשת אמור (טרם נדפס).

והנה בשיעור פרשת קדושים, סיכם כת"ר 13 טענות והוכחות שהרמב"ם היה לו כתר אחד, והכתר של ארם צובה הוא כתר של בן אשר אחר, ולא עליו סמך הרמב"ם.

נראה כי הלשון כאן, קצת איננו מדויק. זה לא שישנו בן אשר אחר. אין בן אשר אחר. ישנו רק בן

למעשה, הדבר מוגדר כמו טעות. כאשר אנחנו אומרים.

לדוגמא, הרי על פי גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א אנחנו אפ"י פוסלים את הס"ת, אם הוא לא נכתב כפי המסורת שלנו, 'מחזקינן להו כמפי משה מפי הגבורה', אנחנו מחשיבים זאת, כביכול זאת טעות. לא שאנחנו יכולים להישבע ולהגיד בבירור שזאת טעות. אבל מבחינה הלכתית, הס"ת לדין מוגדר פסול. א"כ לגבי מה שהוא טוען, כי 'בן אשר הגיה', אז מה אם הוא הגיה? הוא החזיק זאת טעות. כי אם הוא תיקן, משמע שהוא סובר כי זהו מה שצריך להיות העיקר. גם אם זאת לא טעות אמיתית, היא בלתי מוכרחת, הרי אין לנו בידינו את הס"ת של משה רבינו, אבל אם הוא הכריע שהדבר צ"ל כך, לפי הראיות שלו, א"כ פירושו שזאת נחשבת טעות. הרי הרמב"ם כתב, שהגיהו בן אשר. אם כן היכן הגהותיו?

בהמשך הוא כותב כך, הטענה הרביעית והחמישית, למה הרמב"ם לא התייחס לפרשיות שבכתר הם בצורה של פרשה סדורה, וכן לא התייחס לאמור בקולופון שיש ללמוד מהכתר על סדור וסתור.

הבאנו טענה של הר"ר יוסף אשכנזי, אשר שואל על הרמב"ם כך. ראיתי את הכתר של בן אשר, וכתוב בסוף, 'פרשה סדורה ופרשה סתורה', וברמב"ם לא מצאתי מושגים כאלה. להיכן הדבר נעלם? כך הוא טוען.

טענתו זו, בטעות יסודה (שטעו בה כמה חכמי אירופה ואכמ"ל), כי אין מושג כזה "פרשה סדורה". במזרח כשרצו לומר על פרשה שהיא מחוברת לגמרי בלי רווח, קראו לזה "פרשה סדורה". ובלשוננו זה נקרא "אין פרשה". וסתורה, זה להיפך, שיש פרשה כל שהיא או פתוחה או סתומה, ולכן אין שום קושיא מהקולפון, ומותר לבן אשר לעשות רווח גדול יותר מהנצרך, ואין זה הופך את זה לסוג אחר. ואין שום פרשיות סדורות בכתר, והרמב"ם לא התעלם מכלום.

טענה זו הזכרתי לרב בטלפון, ולפי מה שהבנתי כת"ר מודע לכך, ולכך לא הבנתי איך צירף קושיא טעות אלו לראיות.

הרי אחת מן הראיות שאמרנו היא, כי בעצם הר"י אשכנזי ראה את הכתר, ויש לו טענה למה הרמב"ם

לא כתוב 'סדור או סתור', הרי כתוב זאת במפורש? על כך אמרנו, כי הוא ראה את הכתר של חאלב, והרמב"ם מדבר על כתר אחר. א"כ הטענה מעיקרא איננה. כך ענינו.

אולי חסר כאן קצת הסבר.

אקרא בפניכם את לשון הר"י אשכנזי (שכבר הביאותיו בהילולא דמהרי"ץ, שנתנו זו), מצאתי הספר עצמו של בן אשר, שהעתיק הוא [הרמב"ם] ממנו פרשיות הפתוחות והסתומות כמו שכתב בספרו. ומצאתי בו, שפעמים רבות לא כתב אלא תיבה אחת בשיטה, והתחיל כנגדה בשיטה שתחתיה. ואלו היתה דעתו [של בן אשר] כדעת הרב שקראה סתומה, הלא היה אפשר לו לעשותה סתומה מכל צד, שהרי נשאר חלק הרבה. מדוע עברת אל השורה השנייה?

ופעמים מצאתי שהניח חלק כשיעור הפתוחה שהוא מניח במקום אחר, והניח אח"כ שורה חלקה וכו'.

יש לו - להר"י אשכנזי - טענה, כי לא מתאים מה שהרמב"ם כותב, עם הכתר. לפי הכללים שלך, הדבר אינו מסתדר.

על זאת, בודאי שמה שאנחנו מוכיחים, הוא טוב, כי הדבר יכול להיות בכתר הזה, אבל בכתר של הרמב"ם זה לא היה.

ובהמשך, ישנן כאן שלוש נקודות [...]. אין לנו את ההמשך.

הדפיסו פסקא זאת בשנת התשי"ט מתוך כת"י, והספר עצמו לא נדפס בשלימותו. כנראה ישנן פה עוד טענות, שאיננו יודעים אותן. אולי יש לו עוד טענות נכונות, לפי מה שחשב שעל כתר זה התכוין הרמב"ם, והן אינן ידועות לנו לעת עתה. עכ"פ הטענה הזאת, היא בטח טענה. אין על כך תשובה.

ולגבי סדור וסתור, הוא צודק. כי בעצם, לא הבינו מה זה סדור או סתור, ולכן בעצם אין קושיא מדוע הרמב"ם לא הביא זאת, כיון שהדבר מיותר. סדור או סתור זה רק אומר, איפה היה צריך להיות פרשה או איפה לא היה צריך להיות, א"כ בעצם אין נפקא מינה, כי ב'שורה התחתונה' זהו אותו הדבר. אבל הטענות הראשונות האלה, הן כן טענות. וחוי' מזה, יכול להיות שישנן לו עוד טענות, אלא שלא הדפיסו אותן. אינני יודע. אבל זה, בודאי נכון.

*

שערי יצחק – השיעור השבועי

ברמב"ם אינה חידוש של חכמי דורינו, כפי שמציג זאת כת"ר בשיעורו וכועס על כך, אלא אלו דברים מפורשים שכתבו כבר רבותינו הראשונים מסברא גרידא, ובדורינו התברר שהם צדקו ובבן אשר לפנינו יש שתי פרשיות בכל חלב! (ומה שאמר לי כת"ר בעל פה שאם ראה ההגמ"י ספר התורה של- תימנים המועתק מהרמב"ם לא היה אומר כך, ואיני מבין אדרבה אילו ראה ההגמ"י בן אשר שבידינו בודאי היה עומד יותר על דעתו שזו טעות סופר, ועל ספר התורה של הרמב"ם היה כותב ההגמ"י שגם הוא נכתב לפי הטעות ופשוט).

רצונו להגיד, הרי ישנה כאן טענה חזקה. בכתר של בן אשר, יש פרשה ב'כל חלב' וב'המקריב'. והרמב"ם, פרשה אחת בודאי אינו סובר. ואנחנו מוכיחים מכך, שזהו כתר אחר. אבל הוא בא ואומר, מה הבעיני? הנה ההגהות מיימוניות אומר, כי הרמב"ם טעה. א"כ זאת טעות.

בהתחלה, נסביר משהו. בן אשר, הגיה בשלבים. הוא אכן הגיה את הכתר של חאלב, אבל הוא לא השלים את המלאכה. הוא לא הספיק, להגיה את הפרשיות. וחזן מזה, נראה שהוא הגיה תחילה נקודות וטעמים, לאט לאט, עד שהוא אמר להגיע לזה. ויכול להיות שעדיין לא היתה לו מסקנא, לגבי פרשת כל חלב, רק בכתר השני. אז הגיע למסקנתו הסופית.

לגבי הנקודה, שהרמב"ם קיבל רשימות מומחה וכו', כבר עניתי בזמנו. לא אחזור על כך שוב.

אבל הנקודה העיקרית פה, היא לגבי מה שהוא אומר, כי ההגהות מיימוניות טוען, כי הטעות נפלה ברשימות של הרמב"ם. הסכמתי איתו בטלפון, כי לא ראיתי אז את ההגמ"י בפנים. לפום רהטא. הספר לא היה מונח לפני. ברם למעשה, אינני חושב כך. הגהות מיימוניות לא כתב שהרמב"ם בעצמו טעה, כביכול הוא העתיק לא נכון מהכתר, אלא שהמעתיק של ספר משנ"ת להרמב"ם, הוא זה שטעה. הוא כתב, שזו טעות 'סופר'. הגהות מיימוניות לא ייחס לרמב"ם עצמו טעות, רק למעתיק. מי שיעיין באור תורה, יראה כי גם הוא ככה הביין. האור תורה מתווכח עם הגהות מיימוניות, אבל לא על הרמב"ם עצמו, אלא הוא רק טוען כי הספרים של בעל הגמ"י היו משובשים.

בהמשך הוא כותב טענות נוספות, אשר כבר נכללו במכתב של הרב יהודה עדס, וענינו לו עליהן בשיעור נשא וכו'. ע"כ אדלג אותן.

הבאתי את המשך מכתבו כלשונו. העורך. הטענה השמינית שיש בכתר טעות ביובל היא, גם זה טעות יסודה כי יש עדות מפורשת מהרב משה קמחי שככל הנראה היה שם תיקון בכתר (כלומר שהיה תיקון חלש, ובדורות שאחר כך נמחק לגמרי) והרב עדס גם הוכיח כן ממקורות קדומים שהולכים לפי הכתר באותיות, ובכל זאת כותבים יובל הוא.

הטענה ה-II למה בארם צובה לא נהגו למעשה כהכתר, היא גם טענת טעות, כי אין שמץ של ראיה שהמוסתערבים הקדומים בארם צובה קודם גירוש ספרד, לא נהגו כהכתר. ומהדורות האחרונים, אין כלל ראיה, כי הגיעו לשם הספרדים עם המסורת שלהם, ואין סיבה שהם ישנו למסורת הכתר. ולאמיתו של דבר, ישנו בידינו ספר תורה מזרחי אחד מלפני גירוש ספרד, והוא עשוי בכל החסרות והיתרות כבן אשר (כולל כסיה אליהן ורעיד ועוד) והרב עדס מצא עוד כמה חומשים קדומים מהמזרח שעשו כבן אשר.].

*

בעת הוא טוען כך, נותרו אם כן 8 ראיות. שלש מהן, שיש שלש הבדלים ברשימת הפרשיות בין מה שכתב הרמב"ם, למה שיש בכתר בפועל. ועוד ארבעה נוספים, כולם מאותו הכיוון והסגנון שיש שינויים בין נוסחאות כתר אר"צ לבין ספר התורה התימני המועתק מהרמב"ם.

לגבי שלשת הראיות, הנה גם לפי כת"ר צריך לומר שהיה לאדם גדול טעות בשלשת פרשיות אלו. לפי כת"ר בן אשר עצמו, הגדול והנשגב, טעה ושכח להגיה שלשת פרשיות אלו, למרות שהוא שינוי גדול הניכר (ואיך שכח בן אשר בשעת ההגהה שיש וידבר אחד וארור אחד שאין להם פרשה, והרי מילתא דתמיהא מדבר דכירי אינשי), ולפי דעת ההגהות מיימוניות הטעות נפלה ברשימות הרמב"ם (ויתכן שהרמב"ם קיבל רשימת הפרשיות ממומחה, והמומחה טעה), וכבר דיברתי עם כת"ר בעל פה שמשמעות ההגמ"י שזה טעות סופר של הרמב"ם עצמו וזהו שכתב שהמנין נכתב לפי הטעות, וכפי שאמר לי כת"ר, כך גם כת"ר הביין משמעות ההגמ"י, ואם כן הטענה שיש כאן טעות

אולם לגבי לבוא ולהגיד, בקלות כזאת, שהרמב"ם טעה, חלילה לנו. צריך לדעת דבר יסודי מאד.

אתחיל, בסגנון של חכמי דורנו.

מישהו שאל את השאלה הזאת, את הרב הגאון הלל זקס זצ"ל, נכד החפץ חיים, מראשי ישיבת חברון, האם יכול להיות שרש"י טעה? כך שאלו אותו.

תשמעו תשובה חדה. הוא ענה לשואל, בודאי שיכול להיות שרש"י טעה, אבל אנחנו איננו יכולים להגיד את זה. ע"כ.

דהיינו רואים בראשונים כי הם מתווכחים, והאחד אומר על השני, ואפילו על רש"י, שדבריו הם טעות, כגון הרמב"ן, אבל לנו אסור להגיד דבר כזה. דהיינו, זאת לא הדרגא שלנו. יכול להיות שיש טעות, אבל לנו אסור להגיד זאת. זאת חוצפא, שאנחנו נגיד דבר כזה. דבריו נדפסו בקובץ 'האוצר', גליון ששי דף רס"ד.

החיד"א בספרו חיים שאל [חלק א' סימן ט"ו] – כבר הבאתי זאת בעבר אולם חשוב להזכיר שוב ולדעת זאת היטב – כתב בזה"ל, ידיד נפשי דע, דהגם שתראה לאיזה מרבוואתא שכותב על מאי דקשה על הרמב"ם מיניה וביה כיוצא בזה, כמו שתראה להרשב"ץ ח"ג סי' רע"ד שכותב על הרמב"ם דשכת מה שכתב במקום אחר. אם ישנה קושיא על הרמב"ם, פה הוא כתב כך ושם הוא כתב אחרת, התשובה היא שהוא שכתב.

וכן שם בס"י ער"ה מתרין דבמקום אחד פסק כך מטעם זה, ואח"כ פסק הפך מטעם אחר עיין שם באורך. וכיוצא בזה תמצא לרבנן קשישאי דמתרצי לקושיות דקשה על הרמב"ם, דגירסא אחרת היה לו, וכדומה לזה. היתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא.

אומר על כך החיד"א, דבר חשוב מאד. בהא, אין למדין מהם ז"ל. ובענינתנו, אין לנו לומר כזו וכזה. אי בעית אימא, דהני שינויי, אין לך תלמיד קטן שאינו יכול לאמרם, ומה בצע לכתוב דברים כאלו. יש לך קושיא, והינך אומר שהרמב"ם שכתב, או שהיתה לו גירסא אחרת, זאת איננה חכמה. כל אחד יכול להגיד תירוץ קלים כאלה. אין בזה שום חידוש.

ועוד, שנתפרסם בעולם יקר תפארת גדולת הרמב"ם, דכמה מילי מַרְפָּסֵן איגרי – קושיות ופליאות עצומות על הרמב"ם – האחרונים מצאו

ישוב נכון להרמב"ם, ושכל דבריו הדק היטב. ולכן אם בקוצר שכלנו לא מצאנו ישוב לדבריו, נתלה דוקא החסרון בנו, ואם ריק הוא ממנו.

וכל זה, משנה שאינה צריכה, והכל פשוט. וכן קיבלתי מרבנן קדישי, חלקם בחיים, דבזמנינו, הס כי לא להזכיר תירוץ כאלו. ואין להאריך בזה. רק אנכי העירותיהו – זהו מכתב שהחיד"א כתב לבעל מאמר מרדכי, אשר כתב משהו כזה. אומר לו החיד"א – ואתה קדוש סל"ח לך לדעתך. הוא כביכול כותב לו בצורה מכובדת, תסלח לי שאני מעיר לך כך. אל תגיד תירוץ כאלה.

כי רבוואתא קמאי ובתראי, הוו מארי דאורייתא, שהן רשאי לומר העולה על רוחם. לא לנו. אנחנו לא בדרגות, להגיד דברים כאלה. אנחנו צריכים לקבל את דברי הרמב"ם באימה וביראה, ולנסות לתרץ וליישב אותו.

ממילא, הוא הדין לענייננו.

אמנם כמובן כאן אינו סוף הפסוק ... יש עוד לאלוה מלין בנושא זה, וכבר הרחבנו עליו בעבר, כגון בשיעורי מוצש"ק אחרי מות, קדושים, אמור, בחוקותי, שנת התשע"ט, ומוצש"ק פקודי התשפ"ב. אבל עכ"פ צריך לקחת זאת לתשומת לב, שלא להזדרז ולהיחפז.

*

בהמשך מכתבו, כותב הרב גבאי הי"ז כך, ולגבי חמשת הטענות האחרות, הנה כת"ר בא בעצם לערער על מסורת חכמי אר"צ, שבן אשר שלפנינו הוא הספר שסמך עליו הרמב"ם, והיא מסורת ברורה שעלתה על הכתב כבר בתקופת הראשונים ולא ערער על כך אדם מעולם. ואף שכבר לפני מאות שנים, שמו לב לשינויים בין הרמב"ם, כתבו חכמים שונים שזה שגגה של הרמב"ם ולא עלה על ליבם לחדש שיש עוד כתר, ושהמסורת טעתה.

וזאת בעיקר על סמך מסורת בני תימן, ומאי חזית, ויש לומר שיש טעות קלה במסורת בני תימן, ורק את ראשי הדפים העתיקו מהרמב"ם ולא את כל החסרות ויתרות (ואפילו את הפרשיות וראשי השיטין, מסתבר יותר שהעתיקו מהמוכן מהחיבור במסודר ובמפורט, ולא הוצרכו להעתיקו מספר התורה של הרמב"ם).

ואדרבה יש לסמוך טובא על מסורת אר"צ, שבקהילה זו חיו רוב צאצאי הרמב"ם והביאו עמם

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדברים מסתמא נכונים. אבל אינני יודע איזה ראיות היו לו. אנחנו מדברים, על עשרים ושש ראיות חזקות שלנו. אינני חושב שאם הסטייפלר היה שומע אותן, הוא היה אומר מה שאמר.

ועוד שאפילו נקבל מסורת בני תימן כפשוטה שהעתיקו הכל מהרמב"ם, עדיין לא כתוב בשום מקום שהרמב"ם העתיק כל ספר תורתו מבן אשר, ואין זו אלא הנחה פשוטה ומסתברת. אבל אי אפשר מכוחה לערער ולסתור מסורת ברורה של בני אר"צ, ולהוסיף שבן אשר טעה בהגהה של שלשה פרשיות ניכרות, ולהוסיף שכל ישראל בעבר טעו ושכחו המסורת שיש "וידבר" אחד ו"ארור" אחד שאין בו פרשה.

ואפשר לומר בפשיטות שהרמב"ם לא טרח להעתיק מבן אשר אות באות, וגם יתכן שהבעלים לא נתנו לו הספר לכל כך הרבה זמן, ולקח ספר מדויק מהמזרח והשתמש בו ורק השתמש ברשימת הפרשיות מבן אשר לפי מה שכתב בחיבור.

פה כבר אינני יכול להסכים לדברים הללו, דמיונות והשערות בעלמא. הרמב"ם לא יכל להשתמש... לא נתנו לו את הספר לכ"כ הרבה זמן...

ומתוך הרשימות היה נראה לרמב"ם ש"גם" הוא גם בחור. ואם תאמר שאסור לומר שהרמב"ם טעה, איני מבין וכי מותר לומר שבן אשר בספר שלפנינו טעה, ואדרבה עדיף לומר שמי שאינו בעל מסרה טעה בזה וכיוצ"ב. ועוד שיותר מסתבר שנפל טעות בהבנת רשימת הרמב"ם ודוק.

אנחנו לא אומרים, שבן אשר טעה. הרי לא הוא כתב את הכתר, אלא כתבו ר' שלמה בן בויאעא, ובן אשר רק אמור היה להגיה אותו. א"כ בשלב הזה, הוא לא הגיה את זאת. הרי ישנן בכך חילוקי דעות. השאלה בסופו של דבר, כיצד הכריע. אלו אינן טעויות, אלא ישנן חילוקי דעות בדברים האלה. בשלב ההוא, של כתר בן אשר של חאלב, עדיין לא היתה לו הכרעה. ובסופו של דבר, במהדורא בתרא, בן אשר החליט והגיה זאת.

ויש להוסיף דמיניה וביה מוכח שספר התורה התימני אינו מועתק מבן אשר מקורי, שהרי יש בתיבות כסיה והלה' לפי המסרה הקדומה, מערבאי כתבוס הפוך מהתימנים, ודוקא הבבליים

הספריות האישיות ממצרים, עם ספר החתום של ספר אהבה ומדע, ועם כתב ידו של הרמב"ם על כל ששה סדרי משנה, ועוד אוצרות רבים.

ראשית צריכים להזכיר, לאידך גיסא – זכור לי כי כך כתוב – שהר"ר דוד, נכד הרמב"ם, שהיה במצרים, הגיע ודר בארץ תימן, לכל הפחות כמה שנים. היה להם קשר קרוב עם הרמב"ם וצאצאיו, כי תימן ומצרים קרובות. משא"כ חאלב.

בכל אופן, הוא טוען, שצריך לסמוך עליהם שהיה להם את הכתר האמיתי. על כך נאמר מצד שני, בואו ונראה את המעלה הנוספת של תימן. אף אחד בעולם, לא העתיק ספר תורה מהרמב"ם, רק התימנים. אף אחד בעולם, לא מתפלל כפי נוסח התפילות של הרמב"ם, רק התימנים. הם צמודים מאד לרמב"ם, ונאמנים.

והוא ממשיך וכותב כך, ועוד שלא שמענו מעולם שיש שני ספרים של בן אשר שסמכו עליהם הכל (ואין לומר שהספר שלפנינו לא סמכו עליו כלל, שהרי בקולופון של הספר שלפנינו מפורש שהוא ספר שנעשה על מנת לסמוך עליו הכל. ואף שהביא כת"ר שהקולפון נכתב מאה שנה אחרי, עכ"פ זו מסורת קדומה שהספר הזה סמכו עליו הכל).

האמת היא, כי לא כתבו ש'סמכו', אלא 'שיסמכו'. הרמב"ם מדבר, על מה שהיו סומכים בעבר, וכתב 'שיסמכו'.

ומה שיש לנו בן אשר נוסף אינו ספר שסמכו עליו מעולם, והספר עצמו מעיד שלא נעשה לסמוך עליו, ויש שם דברים שלמים שלא הוגהו (לפי זכרוני במאמר של וגנר בחצי גיבורים, הוכיח שהטעמים והניקוד שם בכללות לא הוגה, ורק החסירות ויתירות ומסורה).

הרב גבאי מזכיר לנו, שישנו עוד כתר בן אשר, שלישי, מה שהבאנו בזמנו בקשר ל'ארדי' במגילת אסתר, חסר יו"ד.

ובזכרונות שכתב הרב יהודה עדס בשם הרב אהרן יהושע צוקר, כתוב שהרב צוקר היה לו כמה ראיות שהכתר אינו של בן אשר, והציע אותם לפני בעל הקהילות יעקב, ואמר לו "אתה יכול לכתוב מה שתריצה, המסורת של בני חלב במקומה עומדת" (מצורף) אם כי יש לחלק ששם בא לפקפק בעיקר המסורת ולא רק בפרטיה ודוק.

כתבו כמו התימנים (וכמקורות שהביא הרב עדס), וע"כ שהספר התורה התימני אינו מועתק מהכתר. על זאת, כבר ענינו בעבר.

ועוד והוא העיקר, שגם אם נקבל חידוש כת"ר שיש שני בן אשר בעולם, עדיין אנוכי על משמרת אעמודה, שהרוצה לנהוג למעשה לעשות שתי פרשיות בודבר ובארור וכו' שפיר עבד. כי מאחר ובכל ספרי המזרח והמערב ורשימות הפרשיות הקדומות, כולם פה אחד שיש שתי פרשיות בודבר ובכל הארורים, וכבר בתקופת הראשונים כתבו על כך שכך הוא בכל הספרים הטובים, וכו'. ודעת כמה ראשונים לנהוג בכל הפרשיות כרמב"ם חוץ מאלו. לכן אף אם היו לפנינו שני ספרים של בן אשר, ובאחד מהם היה הכל כמו התימנים, ובשני הכל כמו לפנינו, עדיין היינו צריכים להכריע. שאפילו אם נאמר שהספר הראשון שהוא כמו התימנים מדוייק יותר לגבי חסירות ויתירות, מ"מ לגבי תחום הפרשיות הספר שלפנינו הוא המדוייק בהם. והראיה שבכל החילופים שיש בין הספרים, אין שום ספר בעולם המסייע לספר הראשון, וע"כ שנפל בו טעות והספר השני הוא העיקר.

ויתירה מזאת שלאמיתו של דבר הכתר דידן מדוייק יותר גם בתיבות, כי לגבי כסיה והלה' יש מסורות קדומות שמפורש בהם שלפי מערבאי עושים כמו הכתר ולפי בבלאי עושים כמו התימנים, וא"כ ודאי שהכתר דידן המתאים למסורת מערבאי מקורי יותר. וגם לגבי חסירות ויתרות רק "רעיד" בכתר דידן הוא טעות, ואילו "אליהן" אין ראייה שהוא טעות לפי מסורת הכתר כמו שהאריך הרב עדס במכתבו. וא"כ בכתר דידן יש רק טעות אחת בלבד בכל התורה כולה. ולגבי פרשיות אין בו כלל טעות וכמו שנתבאר.

כבר ענית על זאת בס"ד תשובה ניצחת. וכעת תשמעו.

אסיים בדבר טוב, שעל כל פנים, מבין שתי המסורות הקיימות, ודאי שיש עדיפות למסורת תימן כי היה להם את ספר התורה של הרמב"ם. בזאת הוא מודה.

והנני מסכים שמותר לספרדי לנהוג בפרשיות כל חלב כמנהג תימן, שהרי כל המנהג הספרדי הוא רק ביאור ברמב"ם, ואינו לפי המסורת הקדומה

(שהיה שתי פרשיות), ולכן עדיף ללכת בזה כחכמי תימן.

ועוד אוסיף שלכל הדעות והשיטות, ספר התורה התימני אין בו שום "טעות תימנית", הנידון הוא רק אם הרמב"ם עצמו שגג בזה כטענת ההגהות מיימוניות עם לאו. אבל חכמי תימן וכסאם נקי.

על זאת, כבר איננו צריכים להכביר במלים. ועכ"פ הנושא דידן אינו נושא הלכתי, כי בלאו הכי אין מי שישמע לנו לשנות בספרי תורה, וכל הפלפול דידן הוא בסופו של דבר רק בבחינת "הלכתא למשיחא".

כתבתי כחותה על גבי גחלים, ומחילה אם לא הסברתי ברור או קיצרתי או שכתבתי לשון לא מספיק מכובד כראוי.

תלמידו השותה בצמא את דבריו.

אהרן גבאי.

שאלה מהקהל: בעצם העניין שדנים פה על הרמב"ם, האם הוא שגג ח"ו וכו'. מה הסיבה שלא להגיד יותר פשוט שהמסורת שלחלאבים היא טעות, במקום לעשות את הרמב"ם טועה?

תשובת מרן שליט"א: מחילה. טוב הדבר אשר דיברת. ועוד מעט נשמע.

ישנה בינינו מחלוקת, לשם שמים. אנחנו ידידים איתם, בדברים אחרים אין בינינו חילוקי דעות, אנחנו באהבה אחוה שלום ורעות עם כולם, אבל אגיד לכם מהי הנקודה. מפריע להם, שאנחנו אומרים פה דבר חדש.

כמו שהרב יהושע ינקלביץ עמד על כך ישר בפתחת מכתבו, שכן כתב אלי בזה"ל, לכבוד מו"ר הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א.

ראיתי בעלון המודפס את מה שאמרתם בשיעור השבועי בענין הפקוק במסורת יהודי חלב על הכתר שברשותם, שאינו הכתר שכיוון אליו הרמב"ם. אולם בעיני ובעיני כל העוסקים בדבר הדבר פשוט וברור שזהו הכתר שעליו דיבר הרמב"ם, וכפי שהרבה לטרוח הרה"ג דויד יצחקי והרב מרדכי ברויאר, ואין מקום כלל לפקפק בראיותיהם החזקות, והנני להשיב על הקושיות של כבודו בקצרה.

ידוע, שזהו הכתר, אף אחד מהעוסקים במלאכה אינו חושב אחרת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לגבי פרשיות 'כל חלב' והמקריב, אין צורך להאריך, באשר בכל מקרה יש כאן סתירה בין מסורות ישראל בעניין זה. ואם היה רק מנהג תימן, או רק מנהג אשכנז וספרד, הייתי מסכים לקושיא. אך באשר בכל מקרה יש לנו כאן מבוכה, ובמיוחד שרבים הספרים הקדומים, הן ספרי תנ"ך והן ספרי תורה, שיש בהם שתי הפרשיות (וכפי שניתן לראות בין השאר בקרית ספר למאירי), אין להקשות על כך שבכתר של חאלב יש שתי פרשיות. ולגבי השאלה ברמב"ם, כבר תירצו חכמים אחרים איך קרה הטעות... [וכן, יתכן שיש טעות ברשימת הרמב"ם, ואכמ"ל].

לגבי הטענה השלישית, איך אין תיקונים בפרשיות – יודע כל סופר שקל יותר לדייק בפרשיות מלדייק בכתב, והרבה דרכים לסופר לדייק בכגון אלו (כגון העתקה לפי ראשי שיטין, וכדומה, ואכמ"ל – ניתן לשאול כל סופר למה זה כך).

השאלה היתה, כי בפועל בן אשר לא הגיה כלום.

לגבי הטענה מפרשה סדורה – לפי הרמב"ם אין כלל מושג של פרשה סדורה, ואכן נודע הדבר (בין השאר מהמסורת הבללית) שפרשה סדורה לא היה ולא נברא, ובאמת הכוונה למקום שאין פרשה כלל. הצורה הנקראת בפי האשכנזים 'פרשה סדורה' לא הייתה כלל נפרדת כצורה לפני עצמה בטבריה, כי אם החשיבוהו כסתומה רגילה. [והגע בעצמך, בהנחה שקיים כזה דבר 'סדורה', מה יעשה סופר שנדרש לעשות 'סדורה' כאשר סיים את המילה לפני ה'סדורה' באמצע השיטה?!] ולגבי מה שכתב הסופר בסוף הספר, לראות סדור או סתור, הכוונה האם יש בכלל ריוח או לא. לגבי עצם השאלה למה הניח לפעמים מלעשות סתומה על ידי ריוח באמצע שיטה, והניח סוף השורה ריקה עם ריוח בתחילת שיטה, וכן לפעמים לא עשה פתוחה רגילה על ידי השארת ריוח בסוף שורה והשאיר שיטה שלימה פנויה (מה שיקשה גם אם זה לא הספר שעליו סמך הרמב"ם), הרבה פעמים מצאנו שעשו הסופרים כן בכדי לסדר את העמודים וכדומה וכהנה רבות.

כבר דיברנו על הטענה הזאת.

לגבי אליהן, רעיד, ויובל הוא – באם היה התנ"ך שלם ולפנינו, היינו יכולים לדון. באשר אינו קיים, לא נוכל לדעת באמת האם כן היה הנוסח בספר.

על כך יאות להביא, את מה שכתב הרמב"ם בהקדמתו לספר המצוות. הרי הרמב"ם בסהמ"צ, חלק על בעל הלכות גדולות. אומר הרמב"ם דבר חשוב בזה"ל, וכאשר התבוננתי בזה, וידעתי פרסום הענין הזה בידי ההמון. הרמב"ם סידר בסהמ"צ את תרי"ג המצוות, על פי ארבע עשרה שרשים שהוא הקדים, ונגד בעל הלכות גדולות. הרמב"ם חולק עליו בתוקף.

ידעתי כי אם אזכור אני המניין האמיתי שראוי שימנה, זכרון מוחלט מבלתי ראייה, הנה הקורא הראשון שיקראהו, יחייב במחשבתו שזה טעות. ותהיה ראית הטעות אצלו, ראותו בחילוף מה שזכר פלוני ופלוני. על ראיתו שזאת טעות, מה שהרמב"ם אומר, כי הנה בעל הלכות גדולות לא אומר כמוך.

כי זהו בכל רוב אנשי הסגולה בזמננו זה. כי לא יבחנו המאמר בענינו, אבל בהסכימו למאמר מי שקדם, בלתי בחינת המאמר הקודם, כל שכן ההמון.

זאת הגישה שלהם, כיון שעד היום ככה חשבו, קשה להם לקבל דבר חדש, מה שאנחנו אומרים. אבל במציאות אני רואה, כי ישנם כבר פקפקו בדבר הזה. הרב צוקר זצ"ל, וגם הר"י עדס שליט"א עצמו בעבר. צריך לדון לגופו של עניין, בלא דעות קדומות.

*

בהמשך הוא כותב כך, מה שכתבתם שלא נהגו על פי הכתר – מצאנו ספרי תורה (ביניהם אחד שכרגע ברשותי שהובא אלי על ידי אחד מצאצאי רבני חאלב שהציל אותו מהשריפה הנוראה בבית הכנסת, וגם הוא נשרף עד קרוב סוף פרשת בשלח) שכתוב על פי הכתר. ככל הנראה מה שקרה בקהילת אר"צ הוא, שכאשר רבו מגורשי ספרד על התושבים, הפסיקו את מסורות אנשי המקום לטובת הספרדים, שטענו שהספרים שבידיהם מדויקים יותר, באשר הם כתובים על פי הרמ"ה וספרי ספרד המדויקים. כאשר דבר זה קרה כבר עברו מאות שנים מאז שהגיע הכתר אליהם, ולא ידעו שבאמת אב אחד לכולם, והכתר ה"ה המקור הראשון של הרמ"ה....

מה שהוא כותב, כי ישנו ס"ת שכתוב לפי הצאצאים של הכתר, וזה עד סוף פרשת בשלח. וכבר ענינו.

תשובת מרן שליט"א: נכון. זאת שאלה קשה. הם חושבים שהם עונים על כך, אבל שום תשובה אינה נכנסת לנו באזניים.

לגבי גם בחור גם בתולה' בשירת האזינו – בספר החתום, שהוא כתב יד קדמון ומהימן (לכאורה אף יותר מכתבי היד של תימן) כתוב 'גם', לא 'גם בחור', לא 'גם בתולה'. הדבר אינו פשוט, לא מוסכם מי יותר מהימן. לא ניכנס כעת אל הנושא הזה. עכ"פ ישנה לנו תוספת חיזוק למסורתנו, כי גם בספר החתום כתוב 'גם', כפי שאצלנו, בכתב יד ידן.

לגבי 'הלי"י' במלה אחת, אכן כתוב שם בספר החתום כך, וכן מנהג התימנים, והאשכנזים לפנים – אך באשר זה נידון בדברי חז"ל (בירושלמי מגילה ומסכת סופרים) מסתברא שהכריעו בזה כשאלה של הלכה, ולא כשאלה של מסורת שבה דעת בן אשר מכרעת.

בברכה רבה. אברך צעיר.

על הפרט האחרון בדבריו לגבי הלי"י, כבר השבנו בס"ד. ועכשיו נוסיף לגבי מה שהוא טוען, כי זאת אינה ראייה. כיון שלגבי הלי"י, זאת לא שאלה האם בן אשר או לא בן אשר, אלא כיון שכתוב זאת בירושלמי ובמסכת סופרים, אזי אפשר לעשות שלא כמו בן אשר.

חושבני, שהדבר אינו נכון, כיון שזה לא נחשב כמו שאר שאלה הלכתית. למשל, לגבי הפסוק בפרשת בהעלותך, וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חגים [במדבר י', י'], האם המלה 'חדשיכם' מלא או חסר, הרי מפורש במסכת סוכה [דף נ"ה ע"א], כי 'חדשכם כתיב', ואנחנו עושים מלא יו"ד נגד הגמרא. וע"ע מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך שם בפ' בהעלותך דף קצ"ה.

ישנה שם בגמ' שאלה, לגבי קרבן מוסף. האם הקריבו שני מוספים, גם של שבת וגם של ראש חודש? אומר שם אביי, 'חדשכם כתיב', רק מוסף אחד. והנה אנחנו עושים כמו בן אשר, נגד הגמרא. וכמו שהסברנו בס"ד כמה פעמים הטעם לכך, וגם כבר כתבנו בקונטרס תגא דאורייתא.

זהו הדבר היחידי, שעושים נגד מן הגמרא. והוא כלל מוסכם בין הפוסקים. גם בקסת הסופר, בפתחה לחלק שני [דף ע' אות כ"ח] כתב, מצינו באיזה מקומות שנחלקו רבותינו בעלי הש"ס עם רבותינו

נציין שלגבי 'אליהן' אין בתנ"ך חאלב הערת מסורת נגד הכתיב 'אליהן' (כפי שהוכיח הרב יהודה עדס שליט"א), כך שקושיא זו מעיקרא ליכא. לגבי שאר השאלות, יתכן שהיו לבן אשר שיטות ייחודיות באלו, ואכן לא התקבלו. מכל מקום אין קושיא מכח זה על הייחוס הברור לבן אשר, שעולה מראיות רבות מאוד, מעבר למסורת קהילת חאלב שמתועד בספרים רבים מאוד ותשובות מגדולי ישראל.

לומר שאכן שיטות בן אשר לא התקבלו, לענ"ד אם כן קשיא.

ישנו דבר חשוב, שהוא כותב בדרך אגב, בזה"ל, החכמים שפקפקו על ייחוס הכתר, כפי שהרב מביא, הסתמכו בין השאר (ואחד מהחכמים הסתמך על זה בעיקר) על שירת האזינו, שלפי ספרי הרמב"ם האשכנזיים וספרי הדפוס כתוב בשבעים שורות, ודלא כהכתר בחלאב שיש בו ששים ושבע. אך מה לו לסומך על מסורת תימן ולקושיא הזו, שהוא בכל מקרה נוקט שהרמב"ם באמת כתב בששים ושבע? בימינו ידוע שכן הוא באמת בכל ספרי הרמב"ם המדוקדקים, וכן נהגו בהרבה ספרי תורה באיטליה גם כן.

גם הם, באיטליה, עשו ששים ושבע שורות. ישנה לנו כאן תוספת, כי כך היתה המסורת גם בקהילות האלה.

לגבי פרשת ארור שוכב – יש בכלל ישראל מסורות חוץ מהמסורת התימנית, וראיתי ספרים רבים מאוד (ובידי מוחזקים לפחות כעשרה ספרי תורה כך!) שיש פרשה בכל הארורים' (ביניהם אחד שהגיע מבית מדרשם של תלמידי הבעל שם טוב – היינו עד תקופה מאוחרת היו כאלו שנהגו כן). איך נעלמה פרשה זו ברשימת הרמב"ם, כבר תירצו בסברות שמתקבלות על הדעת. ובדרך אגב אעיר, שיש חכמים שטוענים שלא הרמב"ם בעצמו בדק, כי אם היתה לפני הרמב"ם רשימת פרשיות של בן-אשר, כך שאין השאלה על הרמב"ם איך טעה.

אף על זאת ענינו, כי אין ספק שזהו הנוסח של הרמב"ם. הוא חותמו וסגנונו, לסגור בחשבון למנוע טעיות. וכו' וכו'.

שאלה מהקהל: אם ברור להם שזהו הכתר, מדוע הם לא משנים את הס"ת שלהם?

שערי יצחק – השיעור השבועי

בכל אופן, זהו מה שאני אמרתי, כי אעפ"כ נמצא המקור לכך. אנחנו אומרים, כי ישנם אנשים – ישנו מישהו שאינני רוצה להזכיר את שמו – שהחזיקו כתבי יד ישנים של הרמב"ם מתימן, שהם הכי נאמנים, כתבו במפורש, כי במקצת כת"י כתוב ברמב"ם במפורש 'כל חלב'.

אין סיבה, לחשוך אותם שישקרו ח"ו. ההיפך, הדבר מבחינת 'בעל אומנות, לא מרע אומנותיה'. כתוב שם במפורש בדף ת"ב, שבמקצת כתבי יד כתוב מפורש 'כל חלב'.

אינני מזכיר בהדיא את המקור, כיון שהמדובר באנשים בעלי דעות כוזבות. אבל הם מכל מקום אינם חשודים לשקר, בפרט שזהו המקצוע שלהם. ואלו הם דברים פשוטים.

על כל פנים, לפי מה שאנחנו מבינים, זאת מהדורא בתרא של הרמב"ם. תיקן והוסיף זאת אחר זמן. כמר כן הבאנו את צילומי שני הדפים האחרונים מסוף הרמב"ם ספר אהבה, אשר גם מכך התעלמו במהדורת הרש"ב פרנקל. ישנן כתבי יד, שכתובה בהם התוספת הזאת, כנראה גם אותם הרמב"ם הוסיף זאת במהדורא בתרא, והם משום מה לא התחשבו בכך. לא הביאו את זה בכלל. ואפילו לא העירו ולא רמזו כלום. לכן מצאתי לנכון, להדפיס בחוברת שערי יצחק את אחד המקורות. אבל, ישנם כמה כתבי יד כאלה, כדמוכח ממה שמצאתי שינויים בין ההעתקות.

מצד אחד, במהדורת פרנקל הם משבחים מאד את כתבי היד של תימן, וכותבים [הקדמת עורכי הנוסחאות, אות ב'] בזה"ל, ספרי תימן, בני סמכא הם יותר מכולם. מפורסמת הצטיינותם של בני תימן מכל שבטי ישראל, בדיקנותם ובהקפדתם הנפלאה לא לשנות מן המקובל. וידוע שהיו ספרי רבינו, עיקר לימודם במשך כל הדורות.

מתוך ספריהם מוכח שלא העיזו מעתיקיהם לשנות כלום ממה שהיה לפנייהם. גם ניכר שהיו הסופרים בני תורה יותר מחבריהם בשאר ארצות הגולה, שבהם היו רוב הסופרים שכירים ולא למדנים. דהיינו, בארץ תימן, המעתיקים היו תלמידי חכמים. וכל הרוצה לדון בענייני דקדוק לשונו של רבנו, ראוי לו לתפוס עיקר את נוסח תימן, כפי שימצאנו במדור שינויי הנוסחאות. אך יש להעיר, כי בספרי תימן מצוי על פי רוב הנוסח הראשון שכתב רבנו

בעלי המסרה, ואנן עבדינן כבעלי המסרה וכו' יעוש"ב.

הדבר בדיוק ההיפך, ממה שהוא אומר. הוא חשב כי זאת הלכה, ואז בן אשר אינו קובע, וממילא גם לגבי תיבת הלי"י, שישנו על כך ירושלמי ומסכת סופרים. ברם, הא ליתא. בן אשר קובע, אפילו נגד הירושלמי ומסכת סופרים, ואפילו נגד הגמרא בבלי. כמו כן, וא"ו קטיעא, כתוב בגמ' קידושין דף ס"ו, 'וא"ו דשלום קטיעא', ואנחנו לא עושים קטיעא, נגד הגמרא, כיון שהמסורת שבידינו אינה כך.

עוד, לדבריו היו צריכים לעשות שירת האזינו שבעים שיטים, שכן מפורש במסכת סופרים. וחזוין שעשו שישים ושבע.

וקיצרתי בכל האמור, כי אין צורך לטחון קמחא טחינא. עכ"פ תועלת הויכוח, שמתבררת האמת לאור השמש.

דוגמאות לגירסאות טובות בכת"י הרמב"ם, אשר משום מה לא הובאו ברמב"ם שבהוצאת הרש"ב פרנקל.

שאל אותי בני הרה"ג נסים הי"ו, לגבי מה שהבאנו, כי כתוב בהדיא ברמב"ם כת"י תוספת, שהכוונה לפרשת 'כל חלב'. הרי הספק התחיל, מכך שהרמב"ם לא כתב בחיבורו במפורש, את המלים 'כל חלב'. והרי יש שתי אפשרויות להיות פרשה, או 'המקריב', או 'כל חלב'. א"כ איך ידע הקורא? הרמב"ם היה צריך להוסיף, גם 'כל חלב'. ואמרנו בס"ד, כי אכן ישנם כתבי יד, שכתוב בהם כך.

התפלא על כך הרב נסים, וטען כי הוא בדק במדור שינויי הנוסחאות שבמהדורת הרש"ב פרנקל, וראה שלא הביאו גירסא כזאת.

אמרתי לו, אכן אתה צודק, לא אליהם התכוונתי. הם לא הביאו זאת, כיון שאין להם את כל הגירסאות.

צריכים לדעת את הדבר, כי זאת נקודה מאד חשובה. מצד אחד, משנ"ת להרמב"ם שבהוצאת הרב שבתאי פרנקל, עשו דבר חשוב מאד. אחת ממעלותיהם, שהדפיסו את הרמב"ם מוגה היטב, לא בא כבושם הזה במחנה העברים עד היום, כפי שהם הדפיסו, והדבר נפלא ומועיל מאד. אולם מצד שני, הם לא הביאו את כל הכת"י. אינני יודע, מה בדיוק השיקולים שלהם. אולי כנראה לא הכל הגיע לידיהם, או משום מה הם לא התחשבו. וכפי שכבר דיברנו בעבר.

בספרו, ולא הלשונות שתיקנם רבנו אחרי שהושלם ספרו ונתפשט. הרי ישנם מספר דברים, שהרמב"ם שינה יותר מאוחר. כך הם כותבים שם.

ובמקום אחר, באחרית דבר שבסוף ספר שופטים במהדורא החדשה שלהם, הם כותבים דבר נוסף בזה"ל, על היותם של כתבי היד התימניים, במקורם ובשרשם אחד. דהיינו, זה לא שהיו כמה סוגי העתקות, אלא שבעצם בשורש זה הכל אחד. אבל הם טוענים טענה מבהילה בזה"ל, יכולה להעיד ההשמטה הגדולה בפ"א מהלכות מתנות עניים מהלכה ח' עד הלכה י"ד, שהושמטה כנראה בגלל טעות הדומות, והיא חסרה בכל כתבי היד התימניים.

שתי ההלכות הללו שם, הלכה ח' והלכה י"ד, פותחות באותן מלים, כל מתנות עניים וכו', וזה גם שהם 'קפצו'. חסר אצלם שש הלכות, כביכול.

כן ישנה טעות שנמצאת בכל ספרי תימן, בפ"ז מהלכות ערכים וחרמים הלכה ה', שנוסף בהם תיבות 'שנפל מום בהן'.

וישנה ג"כ טעות נוספת לדידהו, בהלכות ערכין וחרמים. כך הם כותבים. המעייין שם יבין במה המדובר, ואני מקצר.

ברם, כנראה נעלם מהם.

ראשית, לגבי מה שהם כותבים, כי נחסר בכל כת"י תימן וכו', הדבר אינו נכון. זה לא בכולם. הראיה כי אלה שמחזיקים בכת"י, מביאים אותם במפורש, ולא עוד אלא שמציינים שני שינויי נוסחאות בהלכות האלה. לא חסר כלום אצל התימנים בהלכות הללו, אלא באותם כת"י שהגיהו על פיהם בהוצאת פרנקל הם חסרים.

ומה שהביאו לגבי פרק שביעי מהלכות ערכין וחרמים, אכן ישנם כת"י מתימן כאלה אשר הוסיפו את המלים האלה, וישנם שלא הוסיפו. כי המלים הללו – 'שנפל מום בהם' – חוזרות על עצמן שם באותה ההלכה. לכן הכפילו אותן. אבל יש כאלה שאין. א"כ גם הטענה הזאת איננה נכונה.

ולגבי מה שהם אומרים, כי הכת"י התימניים הם רק לפי מהדורא קמא, והם מביאים כמה מקומות, אבל מסיימים וכותבים בעצמם [אחרית דבר, עמ' י"א] בזה"ל, יוצא מן הכלל, מצאנו בפרק ט' מהלכות קרבן פסח הל"א, 'כל האוכל מן הפסח, אינו אוכל אלא בחבורה אחת. עיי"ש בספר הליקוט'ים שהובא

שם תשובת ר"א בן רבינו, שהיתה הנוסחא הראשונה 'הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת', ותיקן רבינו הספר שלו בכתב ידו. כן הוא גם בכת"י תימניים, אלא שיש בחלק מהם שרידים לנוסחא הראשונה.

ואנחנו עכשיו אומרים, כי זה לא רק כאן, אלא ישנם עוד מקומות. כפי שאמרנו לגבי פרשת כל חלב, ושיר של יום והמעמדות של מנחת שבת ושני וחמישי, ממילא מסתברא שישנם עוד מקומות אחרים. חושבני, כי הם צריכים לבדוק את עצמם, להשלים את המלאכה, ומאת ה' ישאו ברכה. לראות את הדברים שנעלמו מהם. כי אדרבה, יש רק בכת"י תימן דוקא מהדורא בתרא, שאין בשום מקום. הרמב"ם עשה תיקונים בספר, חיבורו עבר כמה שלבים, הדבר לא היה ביום אחד, א"כ ישנם דברים שהוסיף ונותרו לפליטה אצלנו.

ישנם עוד דברים שהם לכאורה משובשים ברמב"ם, ואשתמטתניהו.

למשל, ברמב"ם בהלכות שבת [פרק א' הלכה ו'] לגבי הדין של פסיק רישיה, ישנו משהו שאינו מובן. הרמב"ם מביא בהלכה ה', את הדין של 'דבר שאינו מתכוון', ואח"כ בהלכה ו' את ההלכה של דבר שהוא 'פסיק רישיה'.

הרמב"ם כותב כך, אבל עשה מעשה, ונעשית בגללו מלאכה שודאי תיעשה בשביל אותו מעשה, אע"פ שלא נתכוון לה, חייב. אם אדם עשה דבר, שחייב להיות שהמלאכה תיעשה, רק שהוא לא התכוון לכך.

שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תיעשה אותה מלאכה. זהו הדין המפורסם של 'פסיק רישיה ולא ימות'.

כיצד? הרי שצריך לראש עוף לצחק בו הקטן, וחתך ראשו בשבת. הוא רוצה לתת לילד, לשחק עם הראש של-עוף, לכן הוא חתך את ראש העוף בשבת. הוא לא רוצה להרוג את העוף, זאת אינה המטרה שלו, אלא לתת לתינוק משחק. אבל, זהו פסיק רישיה. אם חותכים את ראש העוף, הרי אזי ברור שהוא ימות.

אע"פ שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, חייב. שהדבר ידוע, שאי אפשר שיחתוך ראש החי, ויחיה. אלא המות בא בשבילו. וכן כל כיוצא בזה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכבר בהגהות הרמ"ך התפלא על כך וכתב בזה"ל, צריך עיון, דהא קי"ל דאין אכילה פחותה מכזית. וחצי שיעור דאסור מן התורה, נפקא לן במסכת יומא [דף עד.] ממקום אחר.

לא מכאן לומדים את זה. הגמ' מביאה שם, מן הפסוק 'כל חלב', 'כל' שאפילו פחות מכזית.

גם בכסף משנה במקום, שאל על כך בזה"ל, האוכל מן החמץ עצמו בפסח וכו' שנאמר לא יאכל. קשיא לי, למה לי קרא בחמץ בפסח, הא בכל איסורין שבתורה קי"ל חצי שיעור אסור מה"ת. ועוד קשה, דאי מקרא, איפכא ה"ל למילף מיניה. דלא יאכל, שיעור אכילה משמע, וצ"ע.

מה שנתברר, כי ישנה גירסא הפוכה בדיוק ברמב"ם. האוכל וכו' אסור מן התורה. על כך הוא לא מביא שום מקור. ואחר כך, ואף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, שנאמר לא יאכל חמץ. המלים 'שנאמר לא יאכל חמץ', הן בהמשך. זהו לשון אכילה. 'לא יאכל', שיעור אכילת כזית. ואז אתי שפיר. על הדין שברישא, הרמב"ם לא הביא מקור, כי זה יותר מסובך, ודרך הרמב"ם להביא רק את הדרשות הפשוטות כידוע.

למה הדבר אינו מובא ברמב"ם פרנקל? אני מצפה לשמוע תשובה על כך. ישנה כאן תעלומה. זאת גירסא חשובה מאד, ולא הביאו אותה בכלל.

ביאור מדוע ישנה צפיפות בכתיבת חמשת השורות שאחרי שירת האזינו, ובעניין השאלה האם מותר לכתוב תיבות או פסוק שלם שהושמטו בס"ת, בין דף לדף.

ברוך ה', זכינו כי בחוברת שערי יצחק האחרונה, שיעור מוצש"ק שלח לך, ידידנו הרב אוהד נהרי הי"ו זיכה אותנו ומזכה את הרבים, להראות איך צריך לכתוב את שירת האזינו, והנלוה אליה, לפניה ולאחריה. צילום שלושת הדפים האחרונים בס"ת, מכתב ידו. כן ירבה וכן יפרוץ.

אבל התבוננתי ושמתי לב – הרב אוהד יאשר לי את הדבר – הרי ישנן חמש ראשי שיטין שאחרי שירת האזינו, כתוב ברמב"ם מה צריך להיות, ויבא, וידבר, אשר, וזאת, אשר. שמתי לב, כי הכתב הוא צפוף.

תגובת הרב אוהד: נכון. צפוף מאד.

מזן שליט"א: אני חושב, כי יש להבין מכך, שאם עשו את האותיות כך צפוף, אזי המסקנא שצריך

לכאורה, מה כתוב פה ברמב"ם? מה הפירוש, 'אין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד'? וכי הוא לא מתכוון רק להרוג את העוף, אלא גם לחתוך את ראשו? הרי הוא בכלל לא רוצה להרוג את העוף, אלא רצונו לשם משחק. הוא מצדו, אם אפשר שהעוף ימשיך לחיות, אזי שיחיה. זאת רק התוצאה ההכרחית, אבל הדבר אינו מוכח ברצון ובכוונה שלו. המלה 'בלבד', איננה מובנת.

ורבים נסתבכו בזה. החזו"א ועוד כתבו, כי זאת טעות. לשון בלבד כאן, אינו מובן.

ברם, נמצאו כתבי יד כאלה, שהלשון מתוקן להפליא. גירסא אחרת. אבל כאשר חיפשתי במהדורת פרנקל, ראיתי כי היא אינה נמצאת, ולא מוזכרת כלל ועיקר.

בקובץ מוריה [פ"ו-פ"ז, דף צ"א] הביאו בשם חכם אחד בזה"ל, ברוב כתבי יד החשובים – לא מדובר על תימנים, אלא כת"י מינכן, כת"י קאופמן, אברבנאל ועוד – כתוב בזה"ל, 'אעפ"י שאין סוף מגמתו להריגת העוף, אלא לחתוך ראשו בלבד'. שלש מלים, אלא לחתוך ראשו, חסרות לנו ברמב"ם. ועל פי זה הדבר מובן, הדק היטב. כי הוא אינו מתכוון להרוג את העוף, רק לחתוך את ראשו בלבד. יפה. הדברים ברורים כשמש.

מדוע הדבר אינו מובא אצלם? אינני יודע.

דבר נוסף, בהלכות חמץ ומצה [פרק א' הלכה ז']. ג"כ רמב"ם תמוה מאד. הכסף משנה ושאר מפרשים, אינם יודעים איך להסביר את לשון הרמב"ם שם, כיצד לבאר את המלים האלה.

הרמב"ם כותב שם כך, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנאמר לא יאכל. ואף על פי כן, אינו חייב כרת או קרבן, אלא על כשיעור שהוא כזית.

הרמב"ם אומר, כי אף שחייב כרת הוא על כזית, אבל מ"מ אסור מן התורה לאכול אפילו כלשהו. כי הדין של חצי שיעור אסור מן התורה, שנוי במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש בגמ' במסכת יומא, והרמב"ם פוסק כדעת רבי יוחנן. אבל הוא כותב בלשון הזאת, 'האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנאמר לא יאכל חמץ'. מהי הראיה, מן הפסוק הזה? איך רואים מן המלים 'לא יאכל חמץ', שהחמץ אסור בכלשהו?

להגדיל את הדף. מי שקבע את ראשי השיטין. הם פחדו, צריך שבעמוד הקודם, כדי שיהיו מספיק רווחים, ריוח פרשה בשורות הארוכות, זכור ימות וגו' כנשר יעיר וגו' מחוץ תשכל וגו', ע"כ עשו שהדף יהיה יותר גדול. וגם שלא יצופפו את הפסוקים הללו עצמם, דהיינו זכור כנשר מחוץ, לכתוב רגיל. בלי לחץ מקום.

למה שהשורות הללו, מן ויבא משה וגו', יהיו צפופות? הרי יתר הדף, לאחר מכן, הוא מרווח. הדבר סימן, שצריך אולי עוד סנטימטר. או שיעור אצבע. לא הרבה. כך חושבני, זאת המסקנא שהיגעת אליה.

הוכחה כעין זאת כתבתי בס"ד בעבר, בקונטרס אמרת ה' צרופה [בסימן ח"י, דף תקס"א תקס"ב]. הרי ידוע שמנהג הסופרים מימי קדם, שריוח פרשה יהיה 'אשר אשר אשר', וכמבואר ברמב"ם פ"ז מספר תורה. כתבתי שם על כך, כי נראה לי שזהו רק בס"ת, אבל לא בתפילין ובמזוזה. איך היגעת למסקנא הזאת? כיון שישנה מסורת הסופרים, בעניין ראשי השיטין במזוזה. שמע, י"י, הדברים, לבניך וכו'. בדקתי את כולם, ומצאתי כי השורות הן מסודרות, בלי צפיפות. הרי הסיבה שעשו את ראשי השיטין, בגלל שבסוף, בשורה העשרים ושתים, צריכים לכתוב 'על הארץ' בראש השורה. א"כ פחדו, חששו, כי אם לא יהיו ראשי השיטין קבועים, אם הסופר יכתוב כפי שנראה ומזדמן לו, אזי כאשר הוא יגיע ל'על הארץ', פתאום לקראת השורה האחרונה הוא יתחיל לצופף יותר מדאי. לכן סידרו זאת מההתחלה, שכאשר יגיע ל'על הארץ', יהיה לו לכתוב בלי לחץ, רק את 'על הארץ' – שתי המלים האחרונות – בשורה האחרונה. אם כן, הכל מסודר ואין צפיפות. ואיפה שישנה שם צפיפות בכל זאת, זהו רק היכן שישנו הכרח, כאשר אין ברירה.

כתבתי שם בזה"ל, והנה דקדקתי במניין האותיות שבכל שיטה ושיטה מהמזוזה, ומצאתי שמכוונים הן מאד, בזה שממלאין הכ"ב שיטין באופן מסודר, שלא יצטרך הסופר להאריך ולקצר בכתובת האותיות, מה שאינו ראוי לכתחילה כדאיתא בהגהות מיימוניות ובברוך שאמר, ועיי"ע מש"כ בזה בתגא דאורייתא.

ובשביל זה גופא, קבעו אופן הכ"ב שיטין, כדי שיהא על הארץ בריש השיטה האחרונה כדכתב הרי"ף

וכנו"ל. דאם לא יהא הסופר מכוון כתיבתו מעיקרא, כשיגיע לסוף המזוזה יצטרך להאריך או לקצר, כדי שיהו תיבות על הארץ בראש השיטה, ורק במקום ההכרח יש אריכות וקיצור. [כגון בשיטה המתחלת פן יפתה, יש מעט אותיות. וזה מחמת שאינה יכולה להכיל תיבת והשתחיותם בסופה, משום הכי הניחו תיבת והשתחיותם להיות בתחילת שיטה שאחריה. העבירו זאת אל השורה הבאה.

בדקתי זאת וראיתי, כי בשורה שמתחילה במלים והיה אם שמוע, ובסוף הפרשה הראשונה, שהיא שמע, אם יעשו שם ריוח של 'אשר אשר אשר', אזי השורה הזאת תהיה מאד צפופה. ואותו הדבר, בסוף הפרשה הראשונה. שמע מינה כי פה, לא צריך להיות אשר אשר אשר. כי אחרת, למה נתנו לסופר לצופף. סימן שהם הבינו, שלא צריך להיות אשר אשר אשר. כל המנהג הזה הוא רק בס"ת, ולא במזוזה, וכן לא בתפילין.

אותו הדבר, היגענו למסקנא בנ"ד, בסייעתא דשמיא. ולכן הסופרים יקחו זאת לתשומת ליבם.

*

שאלו שאלה את רבינו נסים, זהו המפורסם בשמו המקוצר הר"ן [בסימן ט"ל], לגבי אדם אשר כתב ס"ת, ודילג כמה מלים, או אם שכח פסוק שלם, או שני פסוקים, האם הוא יכול לכתוב זאת בריוח הגליון שבצד. יעשה עיגול, סימן, ויכתוב זאת בצד.

אצלינו זאת איננה שאלה בכלל, עוד לא ראינו ס"ת כזה. אבל הר"ן אינו בטוח שהס"ת פסול. הר"ן אומר, כי יכול להיות שהס"ת כשר.

עוד מעט תבינו, מדוע אני אומר זאת.

מובא שם השאלה בזה"ל, נמצאו הנה ספרי תורה, השמיט בהם הסופר תיבות או פסוקים באמצע השיטה, והגיהן זרקן בין דף לדף, ותלה נקודות או עגולות לסימן ביני חיטי במקום ההשמטה, כמנהג הסופרים בשאר ספרים.

הרי מה עושה, מי שמעתיק ספרים, וראה שדילג משהו? הוא עושה עיגול, או סימן אחר כגון כוכב, וכותב את ההשמטה בצד, כדי שיבין הקורא כי ההשמטה שייכת לפה.

א"כ שאלו את הר"ן, מהו הדין בס"ת כאלה?

חששנו וחשבנו פן ייחשב הספר תורה כחסר ויתר, ויהא פסול לקרות בו בציבור וכו'. כך כתב השואל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מה הדין, אם הסופר שכח פסוק שלם? האם אפשר להכניס את הפסוק הזה, בין שיטה לשיטה? מובא בתשב"ץ [חלק א' סימן קע"ו] כך, שאלת, ספר תורה חסר ממנו פסוק שלם, אם יוכל לכתוב פסוק זה מתחילה ועד סוף בין שני השיטין, או לאו. וכן אם לא יספיק הריוח אשר בין השיטה העליונה לתחתונה – מה יהיה אם המקום אינו מספיק לכך. הסופר צריך להמשיך ולעבור אל השורה הבאה, וא"כ יוצא כי כאשר הקורא יגיע אל השורה הבאה, הוא צריך לחזור אל מקודם – אם יוכל לכתוב מה שישאר מן הפסוק בין השיטה התחתונה ובין השיטה אשר תחתיה, עד שהקורא יצטרך אחר שישלים קריאת הפסוק ההוא, לחזור למעלה לקרות הפסוק שבא אחריו, שלא יהיה זה ככותב לסירוסין וכו'.

עונה הרשב"ץ, תשובה. לכתוב החסרון בין שתי שיטין, אפילו לכתחילה שרי. שאפילו שם השם אם חסר, קיימא לן כמאן דאמר תולין אותו, כדאיתא בפרק הקומץ רבה. ומאן דפליג בהאיי, נמי לא פליג אלא משום קדושת השם, אבל בשאר החסרונות לית דין ולית דיין, דשרי למיתלי אפילו לכתחילה. וליכא לאפלוגי בהא מילתא בין חסרון מועט לחסרון הרבה, דאם כן נתת דבריך לשיעורין.

הילכך אפילו פסוק אחד שלם שחסר, שרי למכתביה בין השיטין. וראיתי בירושלמי בראשון ממגילה, טעה והשמיט פסוק אחד, אם יש בו שתיים ושלוש שיטין, מתקנו וקורא בו. ארבע, אינו קורא בו.

ולתלותו בין שתי שיטין, עד שיצטרך הקורא אחר שהשלים קריאתו לחזור למעלה אל הפסוק האחר, אפשר להקל בכך, ואין לחוש לאותו סירוס שכתבת. שכיון שהכתיבה התלויה, היא דקה יותר מכתבת שאר הדרך, מינכרא מילתא דלשם תליה נכתב כן.

וכן מוכח זה הירושלמי שהזכרת, שאי אפשר לתלות חסרון שלוש שיטין בשיטה אחת בין שיטה לשיטה.

וזה הטעם יספיק שלא לפסלו, אם השלים באמצע השיטה, ונשאר השאר פנוי כדמות פרשה.

הרי הוא צריך להשלים את הפסוק, וע"כ הוא כותב אותו בין השיטין באותיות דקות, וכיון שהמקום אינו מספיק הוא עובר אל השורה הבאה. אבל, נשאר פה

והוא מוסיף, ויש בינינו מי שדעתו לומר, אחר שבין מה שנכתב תוך לדרך וחיוץ לדרך התורה שלימה, אין כאן חסר ויתר, ואעפ"י שלא נכתב במקומו, בין השיטות [עם סימן העשוי כנהוג בשאר ספרים] יקראנו הקורא במקומו אפילו תינוק דלא חכם ולא טפש.

עונה על כך הר"ן, תשובה. דבר זה לא נמצא בגמרא בבבלי וירושלמית, ואף לא בתוספתא, שלא הזכירו חכמים בהגהת הטעיות אלא ג' דרכים וכו'. לא מוזכר דבר כזה. מוזכר לתלות בין השיטות, או לגרור או למחוק. אולם דבר כזה, לא מפורש.

אלא מיהו נראה לי להלכה, מתוך דברי הראשונים ז"ל, שהוא כשר. הר"ן מאריך בכך, לא ניכנס לכל השקלא וטריא. הוא מביא ראיה מתוך דברי הראשונים, כי הס"ת כשר. אבל הוא כותב על כך, אלא שאין שיטתן נכונה בעיני וכו'.

ובסוף הוא כותב, ולפיכך אין להכשיר לקרות באותן ספרי (תורות) [תורה], אלא אם כן יעידו אנשים שראוי לסמוך בהן, שנהגו לקרות בהן עפ"י גדולים. אם ישנה עדות נאמנה, שגדולי תורה הסכימו לקרוא בס"ת כזה. ואז נסמוך על מה שנראה לי מדברי הראשונים ז"ל, ועל המנהג.

אבל זכורני שכשהייתי תינוק, שקנה א"א ז"ל ספר תורה שהיה כתוב על דרך זה, עודנו אתי, ולא הכשירו א"א ז"ל לקרות בו. הוא לא הכשיר אותו. הר"ן אומר כי היה להם ס"ת כזה, ואביו פסל את הספר הזה. הוא לא מכשיר זאת.

הלכה למעשה, מביא בעל כה"ח בספרו קול יעקב [בסימן רע"ג, אות י"ג] כך, אם באמצע השיטה יש חסרון, וכתבו בין הדפין, זה פסול אפי' בדיעבד. ואפי' עשה סימן, לידע להיכי שייך מה שבין הדפין, לא מהני. מלאכת שמים, בבניה.

*

שאלה אחרת, שאלו את הרשב"ץ, מה הדין אם הסופר שכח פסוק שלם.

הרי מצד הדין, מותר בס"ת לתלות אותיות שנשמטו או מלים, בין השיטין. גם בס"ת הישנים, רואים שהדבר היה כך. זכורני שראיתי ס"ת כזה, ספר מקודש, שבפסוק זעשית לך ארון עץ, (הנקרא עדני, ונמצא כיום ביקנעם), הסופר שכח את המלה 'עץ', והוא תלה אותה בין השיטין.

מקום ריק. לכאורה ישנו כאן ריוח פרשה פתוחה, במקום שא"צ להיות.

תשמעו מה הוא עונה. שהרי הכתיבה, דקותה מוכיח שלא לשם פרשה נשאר פנוי, אלא ששם נשלמה תליית החסרון. זה לא נקרא, שישנה כאן פרשה. הרי מבינים, כי הכתב דק, בגלל שרצוני רק להשלים את מה שחסר. מובן שלא מתכוונים פה ל'פרשה'. ובזה יש לסמוך על מנהג הסופרים, שנהגו היתר בכך.

ע"כ אני אומר, כי מכאן ראיה גם לענייננו, לגבי זאעידה בס'. ראיה לשש שורות שלפני האזינו, שהן צרות. אף אחד בעולם – מי שיראה את זאעידה' כך – לא יחשוב שישנה כאן פרשה. כולם יודעים, כי אלו שורות צרות.

חיזקנו זאת בעוד ראיה, מן התשב"ץ, שהוא אחד מגדולי ישראל, אשר אומר כי הדבר הזה הוא כשר. מלבד מה שכבר אמרנו בס"ד בשיעורים הקודמים.

[ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א, הוסיף כאן בזה"ל, כעת נזכרתי כי גם מהרח"כ עמד על מנהג קדמונינו בזה ופשיטא ליה שזהו העיקר, שכן כתב בתשובותיו החיים והשלום יורה דעה סימן ל"ז וז"ל, שאל השואל על ספר תורה שהדפיץ שלו יש מהן חסרין ויש מהן יתירין, עד כשאתה תופרץ יש גליון למעלה ולמטה בכל דף יותר על חבירו, מה הדין נותן.]

תשובה. דבר זה אינו מעכב בספר תורה, אלא למצוה מן המובחר שיהו הדפיץ שווין בכתיבתו. אבל אם הם חסרים אי יתירים עד שנמצאת שיטה אחת או שתיים פנויות בלא כתב, אינה נקראת פרשה וכו'. וראיתי מן האחרונים ז"ל שכתבו שאם עשה דומה לזה פסול, וטעמם דהחסר או יתר הוה ליה פרשה וכו'. וזו הסברא אינה וכו'. ועוד, לדבריהם מה שכותבין (שם) [שש] שיטות קצרות בדף של זאעידה בס', ותחתיהם כותבין האזינו, ומתחילין מתחילת השיטה עד סופה, הוה ליה הריוח שלמעלה שמכאן ומכאן פרשה וכו' יעו"ש.

הרי דכל כך פשיטא ליה שהעיקר כמסורת קדמונינו לכתבן שיטות קצרות, ומשום הכי לא הזכיר כלל את מנהג הסופרים בדורות האחרונים ששינו לכתבן שיטות מלאות, עד שמכח זה דחה דברי האחרונים שפסלו בנדון השאלה שנשאל

עליה. ואפילו אילו ראה שיש מן האחרונים שפוסלים גם בעניין זה של פסוקי זאעידה, היה דוחה גם את זאת מכח מסורת קדמונינו. ברם יש להעיר כי תשובה זו אני הוא שהוספתיה ברשותו בספרו החיים והשלום הנזכר, בזמן שערכתיו לדפוס, ולקחתיה מתוך חיבורו שם טוב מהדורא קמא כת"י שהביא עמו מתימן, ריש פרק ח' מספר תורה. אבל בכת"י מאוחר יותר, גם הוא מתימן, ומצוי אצלי כעת, השמיט ראיה זו. וכן הוא גם בחיבורו הנדפס (ושם העניין כתוב בסגנון פירוש, ולא כשאלה ותשובה, וכדרכו במקומות רבים להעלות כך את תשובותיו). ואם כן לכאורה יש ללמוד מזה שחזר בו, וסבירא ליה שהעיקר לכתוב שש שיטות אלה מלאות.

אך הנראה לענ"ד שלא מטעם זה השמיט ראיה זו, אלא מפני שנתן אל לבו שאין משם ראיה, אף שהעיקר כמסורת קדמונינו, משום דשאני התם שניכר ומובן שאין עושים כך לשם פרשה. מה שאין כן בנדון שנשאל עליו, שיש מקום לטעות שנעשה כך לשם פרשה עכ"ל נר"ו, ויישר חיליה לאורייתא.

בעניין האפשרות כעת להשיג ביצי בת יענה, לתלייה בבתי כנסיות, כמנהג אבותינו נע"ג.

הזמן קצר והמלאכה מרובה. חשוב לנו, עניין ראשי הדפים' בספרי תורה דידן, וכדלקמן בסמוך. ישנה בפני, ביצת בת היענה. הדבר בזכות ידידנו הרב יוסף שלום הלוי הי"ו מעיר עפולה ת"ו, הייתי מופתע לפני כניסת שבת, כשהביא לי אותה. אמרתי לו, ביצת בת יענה, אנחנו מחפשים אפילו בחו"ל, ולא מוצאים. קשה מאד להשיג. זאת מציאה. ע"כ חושבני כי נעשה פה 'מכירה פומבית', מי שירצה לזכות, כי לא קל להשיג את זה. ואולי ישנם עוד ביצים. הדבר גם בזכות ידידנו הרב דוד צדוק הי"ו, עם ידידו-ידידנו הרב יוסף שלום לוי הי"ו, שמספר הטלפון שלו הוא 053-4131814.

למה אני אומר זאת?

תדעו לכם, העניין הזה של ראשי השיטין בס"ת, למרות שזאת אינה חובה, ולא הלכה, מ"מ הדבר חשוב מאד. ישנם סופרים, שאינם מקפידים על כך. נראה להם, כי אפשר להעביר את הפסוק הזה לתחילת הדף, וכדומה. הוא אמנם יסדר, שיהיה סוף פסוק בסוף הדף, כנהוג. אבל לא הפסוק המקובל מדורידורות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אותו רב אינו רוצה להנהיג חידושים בבית מדרשו. או שלא למד סוגיא זו כראוי. ושמא כוונת מרן שליט"א, תחפש מקום אחר לתלות בו את הביצה, אבל לא שיעזוב בשביל כך את בית הכנסת. או עכ"פ להבהיר, כשלא יגרם מזה ביטול תורה ותפילה וכדו' עכ"ל נר"ו.

ואכן פשיטא שלכך נתכוונתי, שיחפש ביהכ"נ אחרת שיסכימו לתלותה, ובפרט שידעתי את כוונת השואל ואת שיחו ואת סביבתו, כוונתו ומגמתו. יב"ן.

שאלה מהקהל: מה הדבר נותן?

תשובת מרן שליט"א: ישנו ספר שלם, על הנושא הזה. אתה רוצה את כל התורה על רגל אחת? הספר נקרא, ביצי נעמיות בבתי כנסיות. המגמה הראשונה של כך, שזה מעורר את הכוונה בתפילה. הנעמית כל הזמן מסתכלת. הדבר מראה, שהאדם לא יסיח דעת בתפילה. כי אם בת היענה לא מסתכלת על הביצה, אזי לא יוצא אפרוח מן הביצה. ישנו כאן בביהמ"ד שלט גדול מאחורה, לגבי העניין הזה. ובספרנו המיוחד לכך, ביצי נעמיות, ישנם על כך מאמרים שלמים, וששים וששה טעמים לכך. בנתיים נוספו לנו עוד, ברוך השם.

בשבח החוברת החדשה 'יסוד הבית', הלכות והנהגות בין איש ואשתו.

ישנו עוד דבר חשוב, קונטרס 'יסוד הבית', מאת ידידנו הרה"ג ינון אביטל הי"ו, מעיר רחובות ת"ו, אשר זכה לחבר את החוברת הזאת.

תדעו לכם, כי הספר לא יצא לו בקלות מן השרוול. זה לא ספר קריאה, כמו הרבה ספרים ממין זה, אלא ספר לימוד.

הוא יגע ועמל ללבן את הנושאים הללו על ברים, הלכות והנהגות בין איש ואשתו, ומעשיו וכוונתו לשם שמים. לזכות את הרבים. על פי ספרים וסופרים, בעיון הדק היטב. ספר מיוחד. כפי שאמרת, זהו ספר שצריכים ללמוד אותו, אולי אפילו עם חברותא. שנים ביחד.

השם ברוך הוא יזכהו, שהדבר הזה יועיל להנהגה נכונה בבית, שיתקיים הפסוק וַיִּדְעַתָּה פִּי שְׁלוֹם אֶהְיֶה, וּפְקֻדָּתְךָ נִוֶּה וְלֹא תִחַטָּא [איוב ה', כ"ד]. השם ברוך הוא יזכנו. אבי"ר.

הנה בפרשת שמיני, הפסוק 'ואת בת היענה' הוא בראש הדף. ובפרשת ראה, זה קרוב לאמצע הדף. אמרנו בעבר בס"ד, כי ראשית ישנו בכך רמז, כל דבר אשר כתוב בראש הדף, זה בכדי לפרסם את הדבר. כגון בפרשת ויחי 'יהודה אתה יודוך אחיך', זה לכבוד יהודה, שהוא מלך. אותו הדבר בנ"ד, לפרסם את העניין של בת היענה. כתבתי זאת בס"ד בספר ביצי נעמיות בבתי כנסיות [דף קי"א]. והדבר גם בא להגיד, שהביצה תהיה 'בראש' בית הכנסת. ואם תעשה באמצע, זה ג"כ טוב. ישנם כאלה שנהגו כך, והדבר רמוז פה.

כך כתבתי שם, וְסִמְנֶךָ שֶׁהַתִּיבוֹת וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה, כְּתוּבוֹת בַּסְּפָרִי תוֹרָה דִּידֶן בְּרֹאשׁ הַדֶּף, לְהוֹרוֹת עַל חֲשִׁיבוֹת הָעֲנִיִּין, וְהַצּוֹרֵךְ לְפָרְסָמוֹ. עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּרְמְזָה חֲשִׁיבוֹת שֶׁבֵּט יְהוּדָה, בְּכַתִּיבַת הַפְּסוּקָה אֵתְּךָ יוֹדוּךְ אַחִיךָ [בראשית מ"ט, ח'] בְּרֹאשׁ הַדֶּף וְכוּ'.

וישנם עוד רמזים, בראשי הדפים, שלפני כן ואחרי כן.

הצטערתי בשנים האחרונות, כי כמה שנתפרסם אמנם הספר הזה שלנו 'ביצי נעמיות', אך בפועל נתברר אח"כ שלא היתה אפשרות להשיג זאת. אולי הצליח מעשה שטן למנוע את התועלות העצומות שבכך. וכעת אני שמח, כי ברוך ה', נפתחה הדרך. אבל לגבי הביצה הזאת שלפני, בני הרב שאול הי"ו יעשה עכשיו כאן מכירה. מי שירצה לרכוש אותה, זאת הזדמנות. הדבר אינו קל. יקר המציאות.

שאלה מהקהל: היכן לתלות אותה?

תשובת מרן שליט"א: בבית הכנסת.

שאלה מהקהל: אבל הרב שלנו לא יתן לנו.

תשובת מרן שליט"א: אז תחפש בית כנסת אחר.

שאלה מהקהל: בבית ג"כ אפשר לתלות אותה?

תשובת מרן שליט"א: אפשר גם בבית, או בסוכה. זהו לא רק קישוט, אלא יש בכך גם סגולה. כמבואר שם בספר באריכות. אבל המטרה העיקרית, היא בבית הכנסת. ישנה כאן [בבית המדרש פעו"צ] מודעא גדולה בעניין זה.

[ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי שליט"א תמה על מה שענינו תחפש בית כנסת אחר ע"כ. האם הדבר עד כדי כך? לעזוב מקום תפילה שרגיל בו, ויש שם רב, ולעתים אף מקבל ממנו תורה בשיעורים כסדרן, רק בשביל שאינו מסכים לתלות ביצת בת יענה. שמא